

Asutawa Kogu

4. istungjärk. **Protokoll nr. 144 (25).**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 22. juunil 1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 81 Asutawa Kogu liiget.

Walitsuse lauas: peaminister **J. Tõnisson**, rahaminister **J. Kukk**, siseminister **A. Hellat**, kohtuminister **J. Jaakson** ja põllutöominister **Th. Pool**.

P ä e w a k o r d:

1. Ettepanek rahaasjanduse komisjoni koosseisu suurendamise kohta.

2. Seaduseelnõu Eesti wabariigi 1920. a. wõidulaenu seaduse §§ 3. ja 6. täiendamise kohta — Wabariigi Walitsuse ettepanek.

3. Perekonna seisu seadus — II lugemisel.

4. Seadus tasumaksimise kohta maa-seaduse põhjal wõõrandatud maade ja nende päraltolemiste eest — maaseaduse komisjoni ettepanek.

5. Seadus kirjanikkude, kunstnikkude ja teadlaste toetamise kohta — hariduskomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**, pärast abiesimees **J. Westholm**.

Sekretääri kohal sekretäär **H. Martna**.
Koosolek algab kell 5.35 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **A. Rei**: Awan koosoleku. Palun rahwaesitajaid kohtadele asuda. Täna koosoleku päewakorra täiendamiseks on Wabariigi Walitsuse poolt teadaanne tulnud, et Wabariigi Walitsus soowib esineda tänasel koosolekul teadaandega ja seletusega äriühisus „Revalis'e“ asjus, ja määrata see päewakorra 4. punktiks. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud. Muid ettepanekuid ei ole päewakorra muutmise kohta tulnud.

2. Teadaandmine Riigikohtu liikme H. Reimann'i lahkumise kohta. Juhatus loeb tarwilikuks teatada Asutawale Kogule, et Asutawa Kogu nimel on tulnud Riigi-

kohtu liikme Hugo Reimann'i poolt teadaandmine, et ta Riigikohtu liikmete hulgas ära astub, ja palub ennast riigikohtu ametist wabastada. Kaaskiri Riigikohtu esimehe poolt näitab, et Riigikohtu liige Hugo Reimann'i tuleb lahkuks arwata 1. juunist peale.

3. Rahaasjanduse komisjoni koosseisu suurendamine. Esimene päewakorra-punkt on ettepanek rahaasjanduse komisjoni koosseisu suurendamise kohta.

A. Oinas (sd.): Rahaasjanduse komisjonis, kes senni eelarwet ja krediite läbi on waadanud, on praegu 20 liiget. Oma istumistel tänawu kewadel arutas rahaasjanduse komisjon küsimust, kuidas käesolewa aasta eelarwet läbi waadata ja tuli otsusele, et 20-liikmelise koosseisuga on raske kiirelt ja tarwiliku põhjalikkusega seda eelarwet läbi waadata. Komisjon kawatseb rea alamkommissjone asutada, nii et iga ministri eelarwe läbiwaatamine saaks wastawa alamkommissjoni kätte antud. On tarwis töösse tõmmata Asutawa Kogu liikmed, kes wastawaid riigimajanduse alasid tunnewad, mispärast Asutawa Kogu rahaasjanduse komisjoni arwates komisjoni koosseisu suurendada tuleb kunni 40-liikmeni. Kui eelarwe läbi on waadatud, siis astuwad need juurdewalitud rahaasjanduse komisjoni liikmed tagasi, ja rahaasjanduse komisjon jätkaks tööd 20 liikmega.

Juhataja **A. Rei**: Kes on selle poolt, et rahaasjanduse komisjoni koosseisu suurendada 40 liikmeni? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud. Palun kandidaate nimetada.

A. Anderkopp (töer.): Tööerakonna rühm paneb omalt poolt ette järgmised Asutawa Kogu liikmed: Ruubel, Sõnajalg, Peiker, Päts ja Tomberg.

Ed. Nipman (sd.): Sotsiaaldemokraatliku rühma poolt panen ette: Hans

Martna, Puss, Ostra, Püüman, Nurk, Johanson ja Wain.

J. Piiskar (is.): Iseisewate sotsialistide poolt Janson.

K. Kornel (rhw.): Rahwaerakonna poolt — Ploompuu, Reintam, Tats ja Sternfeldt.

N. Kann (krst.): Kristliku rahwaerakonna poolt — Pöhl.

J. Temant (maal.): Maaliidu poolt — Jürman ja Ipsberg.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud Asutawa Kogu liikmed walitud.

4. Seaduseelnõu Sekretäär **H. Eesti wabariigi Martna** (loeb): Seadus Eesti wabariigi 1920. a. wõidulaenu seaduse 1920. a. wõidulaenu §§ 3 ja 6 täiendamise kohta — seaduse täiendamise I lugemisel. poolt 19. detsembril 1919. a. wastu wõetud.

(„Riigi Teataja“ nr. 8/9 1920. a.)
Eesti wabariigi 1920. a. wõidulaenu seaduse §§ 3 ja 6 täiendatakse märkustega:

Märkus § 3. juurde:

Wõidud 250.000 kunni 1.000 marka loositakse wälja üksikult, — wõidud 500 ja 100 marka wijewõidulistest gruppides rahaministri poolt wäljaantud määruste järele.

Märkus § 6. juurde:

Wõidulaenu kustutamine sünnib 5-seerialistes gruppides rahaministri poolt wäljaantud määruste järele.

K. Wirma (sd.): Enne selle seaduseelnõu ettepanemist olid läbirääkimised rahaasjanduse komisjoni liikmetega. Neid läbirääkimistel selgus, et asjata on seda eelnõu rahaasjanduse komisjoni kätte anda, sest see puudutab ainult loomimise tehnilist külge, mitte aga rahaasjanduslikku. Et seda seaduseelnõu juba 1. juuli wäljaloosimise ajaks tarwis on, siis teen ma ettepaneku selle seaduseelnõu I lugemisele asuda.

Juhataja **A. Rei**: Rhs. Wirma poolt on ettepanek tehtud seaduseelnõu I lugemisele asuda. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud.

K. Wirma (sd.): Teen ettepaneku see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Rei**: On ettepanek tehtud arutamiselolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

5. Perekonna seis Seadusand-
seadus — II luge- liku komis-
misel. joni aruandja

L. Olesk: Wiimasele hääletamisele said §§ 5., 25., 41. ja 49. seadusandlikku komisjoni tagasi antud. Komisjon wõttis § 5. järgmisel kujul wastu: „Registreerimise asutuse juhatajaks maakonnas on maakonnawalitsuse esimees, linnas — linnapea, alewis — alewiwanem ja wallas — wallawanem; sekretääriks on wastawa asutuse sekretäär.“

Maakonna-, linna-, alewi- ja wallanõukogudel on õigus oma heaksarwamise järele registreerimise asutuse juhatajaks ja sekretääriks ka teisi isikuid walida.

Märkus: Kus mitu omawalitsuse üksust ühe registreerimise asutuse (akti osakonna) alla käiwad, seal walitakse osakonna juhataja ja sekretäär nende kogukondade ühendatud wolikogude poolt.“

K. Inglis (sd.): Daani perekonnaseaduses on üks paragrahw, kus öeldakse, et abiellumine on keelatud lange- tōbistel, joomahaigetel, külgehakkawaid suguhaigusi põdewatel ja pidalitōbistel. Ma tegin teisel korral ühe paranduse, et külgehakkawaid suguhaiguid peab...

Juhataja **A. Rei**: Teie ei ole wist õigel ajal sõna wõtnud, sest see käib § 25., kuid mitte § 5. kohta.

K. Inglis (sd.): Ma tahtsin ette panna, et uus paragrahw saaks siia sisse wõetud.

Juhataja **A. Rei**: See ei käi selle paragrahwi juurde, see käib wististi § 25. kohta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 5. wastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk**: § 25. otustas komisjon paar asja muuta: punkt 3. juurde lisada sõnad „seadusjõusse astunud“ ja punkt 4. panna sõna „tunnistus“ asemele sõna „tõendu“. Terwe

paragrahw kõlaks siis järgmiselt (loeb): „Abielu registreerimiseks tarvilikud dokumendid on: 1) tunnistus selle üle, et abielluastuja meesterahwas vähemalt 18, ja naisterahwas vähemalt 16 aastat wana on, 2) alaealisel abielluastujal, kes oma teguwõimes kitsendatud, tunnistus wanemate ehk eestkostja nõusolemise üle abielluastumiseks ehk kohaliku waestelastekohtu luba, kui wanemad ehk eestkostjad nõusolemist awaldamast keelduwad, ehk oma arwamist awaldada ei saa. Wanemad ehk eestkostjad wõiwad oma nõusolemist ka registreerimise asutuses anda, 3) tunnistus selle üle, et abielluastuja weel abielus ei ole ehk et abielu surma ehk seadusjõusse astunud kohtuotsuse läbi lõpetatud on, 4) tõendus selle üle, et abielluastujate alalises elukohas ehk neis kohtades, kus nad vähemalt wiimase kuue kuu jooksul on elanud, nende soowi üle abiellu astuda kuulutus registreerimise asutuses 10 päewa jooksul wälja pandud, maha arwatud hädalised juhtumised; sarnane tunnistus ei tohi wanem olla kui 6 kuud. Kui abielluastuja wäljamaal on elanud, siis peab wäljamaal olewates elukohtades kuulutus abielluastumise üle kohalikus ajalehes ülemalnimetatud tähtajal abielu registreeriwa asutuse poolt abielluastuja külul ilmunud olema, 5) abielluastuja wäljamaalane peab tunnistuse ette panema, et tema kodukoha seaduste järele tema abielluastumiseks takistusi ei ole.“

K. Wirma (sd.): Kui meie waatame seda paragrahwi wõrreldes eelmise paragrahwiga, siis peab järeldama, et registreerimise juures tuleb 2 momenti eraldada. Esimene moment oleks see, kui abielluastujad lähewad registreerimise asutusse ja awaldawad soowi, et kuulutus nende abielluastumise üle saaks wälja pandud. Sellest ajast kunni õige registreerimise ajani peab vähemalt 10 päewa olema. Wiimase registreerimise juures nõutakse tunnistus, wõi nagu komisjon nüüd redigeerinud on, tõendus, et kuulutus 10 päewa on wäljas olnud registreerimise asutuses, abielluastujate soowi awaldamise ajast arwates. Nii on selles asjas kaks momenti tingimata ette näha. Küsimus seisab nüüd selles: nimelt, kui esimesel juhtumisel abielluastuda tahtjad tulewad registreerimisbüroosse, kas nemad on siis juba sunnitud kõike neid dokumente ette näitama, mis § 25. on ette

nähtud, wõi wõib abielluastumise kuulutust iima nende dokumentideta wälja panna. Eelmisel selle seaduseelnõu lugemisel sain ma rahwaesitaja Puss'i ettepanekust nõnda aru, et sellel alal niisugusel juhtumisel pahatihti soowimata asju wõib ette tulla. Näiteks tuleb ükskõik missugune isik registreerimise asutusse ja palub seal kuulutust wälja panna, et ta selle wõi sellega abiellu tahab astuda, kuña ta hoopis wõõras isik on, ja teiste inimeste üle nalja tahab teha. Et seda ära hoida, pidi § 25. nõnda redigeeritud saama, et ta kuidagi moodi sarnast teguwiisi takistaks. Kahjuks ei saanud ma täna mitte komisjoni minna, kuid sarnasel kujul, nagu see paragrahw selles punktis siin esineb, ei ole ta sisu mitte küllalt seige. Siin ei ole mitte öeldud, et juba sellel esimesel juhtumisel dokumente waja oleks, et aga igasugust soowimata naljategu ära hoida, peaks juba I momendil dokumentide ettenäitamist nõutama, see on siis, kui abielluastujad registreerimise asutusse abielluastumise kuulutuse wälja panna soowiwad. Sellelt seisukohalt wälja minnes, et need paragrahwid seda wahekorda mitte küllalt selgesti ära ei ütle, teen ettepaneku, et § 25. saaks tähendus juurde lisatud, et punkt I, II, III ja V nimetatud dokumendid peawad ette pandud saama juba abielluastumise kuulutamise soowiawalduse juures. See oleks üks parandus, mis ma teha tahtsin. Teine parandus seisab selles, et järgmine paragrahw räägib, et registreerimise asutus peab abielluastumise kohta kuulutuse wälja panema ja § 25. punkt 4. ütleb, et nõutakse tunnistust selle üle, et abielluastujate alalises elukohas wõi neis kohtades, kus nad vähemalt wiimase 6 kuu jooksul on elanud, nende soowi üle abiellu astuda kuulutus registreerimise asutuses 10 päewa jooksul wälja pandud peab olema. § 26. ütleb, et registreerimise asutus peab abielluastumise kohta käiwa kuulutuse wälja panema 24 tunni jooksul soowiawaldusest arwates. Minu arwates tuleb see nõnda wälja, et kuulutus ikka kahes kohas wälja saab pandud, seal, kus abielluastujad alaliselt elawad, ja seal, kus nad wiimase kuue kuu jooksul on elanud. Nõnda et § 25. punkt 4., esimeses lauses sõna „ehk“ asemele sõna „ja“ peab panema. See on teine parandus. Kolmas parandus käiks sellesama punkt 4. kohta. Selles punktis on öeldud: Kui abielluas-

tujad väljamaal on elanud, siis peab väljamaal olnud elukohtades kuulutus abielluastumise üle kohalikus ajalehes ilmuma nimetatud tähtajal abielu registreeriwa asutuse poolt abielluastuja kulul. Wõtame sarnase olukorra juures ühe proowireisija, kes terve oma eluaja väljamaal ringi on kolanud, tema peaks nüüd selle redaktsiooni järele igalpool, kus ta käinud, omal kulul oma abielluastumise kuulutuse ilmuda laskma. See teeks temale abielluastumise lihtsalt wõimatuks, kui ta iga ilmanurgas, kus ta olnud, omal kulul peab oma abielluastumist kuulutama. Ma arwan, et kui eelmises lauses on öeldud, et kodumaal, kus ta „wähemalt wiimase 6 kuu jooksul on elanud“, et seda termini ka siin tarwitada wõiks. Nõnda oleks minu poolt paragrahwi täiendus niisugune: „Kui abielluastuja väljamaal wiimase 6 kuu jooksul on elanud jne“. See oleks kõigiti otstarbekohane ja muudaks selle peaaegu wõimatu seisukorra, peale selle jääks ka hulk kuulutuse kulusid ära. Need on minu parandused, mida soowitan wastu wõtta.

K. Inglis (sd.): Ma teen selle juurde täiendawa ettepaneku: „abielluastujal olgu tõendus selle üle, et ta waimuhaige, lange- ehk pidalitõbine ei ole ja külgehakkawaid suguhaiguseid ei põe.“

(Koosolekut hakkab juhatama abiesimees **J. Westholm**.)

A. Rei (sd.): Minule paistab § 25. punkt 2 weidi puudulik olewat. Meie loeme siin, et alaealisel abielluastujal peab tunnistus olema wanemate ehk eestkostja nõusolemise üle abielluastumiseks „ehk kohaliku waestelastekohtu luba, kui wanemad ehk eestkostjad nõusolemist awaldamast keelduwad ehk oma arwamist awaldada ei saa“. Praegu tekitab see arwamist, nagu peaks waestelastekohus igal tingimisel luba andma, kui wanemad wõi eestkostjad nõusolemist awaldamast keelduwad. Waewalt on aga seda seaduseelnõu walmistajad mõelnud ja tahtnud. Sellepärast teen ma ettepaneku seda punkti täiendada sõnadega: „ilma mõjuwa põhjusega“. Siis kõlaks punkt 2. § 25. järgniselt: „Alaealisel abielluastujal, kes oma teguwõimes kitsendatud, tunnistus wanemate ehk eestkostja nõusolemise üle abielluastumiseks, ehk kohaliku waestelastekohtu luba, kui wanemad ehk eestkostja ilma mõjuwa põhju-

seta nõusolemist awaldamast keelduwad jne“.

Punkt 4. kohta ütleksin ma sedasama, mis rhs. Wirma juba ette tõi, nimelt et ta sel kujul, nagu ta siin ette pandud, wäga ebamäärane on ja wõib suuri raskusi tuua. Mina teen teistsuguse ettepaneku, kui rhs. Wirma ja paneksin ette 4. punkti teine lause järgmiselt redigeerida: „Kui abielluastuja alaline elukoht väljamaal on, siis peab väljamaal tema elukoha järele kohalikkudes ajalehtedes kuulutus ilmuma“. Nii oleks mõte selgem. Endise redaktsiooni järele oleks isikul, kes väljamaal elanud, abielluastumine kui mitte wõimatu, siis igatahes wäga kallis.

Juhataja J. Westholm: Sõna on rhs. Olesk'il.

L. Olesk (töer.): Mis härra Wirma poolt ettetoodud põhjustesse puutub, et mõned isikud wõiwad teiste nimel abielluastumiseks soowi awaldada, siis ei ole seda juba sellepärast waja karta, et asjaajamine sünnib üldise makswa määruse järele. Inimene, kes sellekohase soowiawaldusega seesugusesse ametiasutusse tuleb, peab kõige esiteks oma isiku kindlaks tegema ja teiseks, peab abielluastumise soow mitte ühe- waid kahekordne olema, nii et mõlemad isikud peawad oma isiku kindlaks tegema. Mis puutub sellesse, et siin sõna „ehk“ asemele „ja“ panna, siis on see üleliigne. Kui siin on „ehk“ öeldud, siis tähendab see, et isiku alaline elukoht on kahes kohas, elukoht, kus ta wiimase 5 kuu jooksul elanud, et siis seal ja teises kohas, kus ta enne elanud, tuleb kuulutada, „ja“ sissepanemine ei tee sellesse mingisuguseid muutusi. Mis sellesse puutub, et abielluastuja „wähemalt 6 kuu jooksul jne.“ siis on see parandus iseenesest wastu wõetaw, muidu on see tõesti ehk ebamäärane, kui alaline elukoht väljamaal on, see paistab siis selgusetu kui aega määratud ei ole; kui aga see inimene wiimased 6 kuud kodumaal on elanud, siis ei ole selle alalise elukoha järgi mitte tarwidust. Mis parandusse puutub waimuhaigete kohta, siis on abielu niisugune akt, kus inimene juriidiliselt teguwõimeline peab olema ja seda näeb tsiwiilseadus ära, seal on see üles loetud, nii et siin üles panna ei ole tarwilik. Härra Rei poolt ettetoodud paranduse kohta, et wanemate ja eestkostjate keelu juures

peab ära tähendama, et see mõjuwatel põhjustel sünniks, peab ütleva, et ta on enam-wähem üleliigne, sest igal tingimisel läheks asi kaebamise teel kohtusse, ja kohus otsustab, kas need põhjused on mõjuwad wõi mitte. Nende sõnade juurdelisamine ei teeks mõtet mitte selgemaks. Läänud korral wõttis Asutaw Kogu otsuse wastu, et § 25. tuleks komisjoni tagasi anda ja wastaw paragrahw abielluastumise jaoks wälja tõõtada. Komisjon leidis, et see sisu, mis siin on, tuleks ära jagada ja § 26. juurde lisada täiendusena. Asutawas Kogus wõeti läinud korral § 26 wastu, ja kui kodukorlast wormilikult kinni pidada, siis ei saaks seda täna parandada, nii et peaks uue paragrahwi wastu wõtma selles mõttes, nagu ta siin redigeeritud: „Registreerimise asutus peab abielluastumise kohta käiwa kuulutuse wälja panema ja ka § 25. p. 4. ettenähtud asutustele saatma 24 tunni jooksul soowiawaldusest arwates“. Sellega oleks siis wõimalus wõetud, et kõrwalised isikud kuulutada ei saaks. Selle tõttu on kõik kuritarwitused kõrwaldatud ja selle parandusega oleksid ligikaudu need soowid rahuldatud, mis läinud korral Asutawa Kogu poolt ette toodi.

H. Nurk (sd.): Rhs. Inglis tegi ettepaneku, et abielluastumise juures peaks tõendus nõutama selle kohta, et abielluastuja mitte suguhaige ei ole. Waimuhaiguse kohta andis seletuse rhs. Olesk, et kui inimene waimuhaige, ei wõi ta ka lepingut teha; mis puutub nüüd suguhai-gustesse, siis tahaksin rhs. Inglis'ilt küsida, mis ta sellega tahab kätte saada, kui see parandus wastu wõetakse, et tõendus, et inimene suguhaige ei ole, ette tuuakse. Täna waatab arst inimese läbi, see saab tõenduse kätte ja tuleb sellega registreerimise asutusse, ja ta ei pruugigi täna tulla. Kuu aega hiljem on ta juba haigeks jäänud. Mis tahetakse sellega kätte saada; iseasi oleks, kui see meil lahutusseaduses ette nähtakse, et parandamata haigused wõiwad lahutamiseks põhjust anda. Selle parandusega aga siin ei saada mitte kätte, mis tahetakse saada, ja mina olen selle paranduse wastu.

K. Wirma (sd.): Komisjoni aruandja waidles minu paranduse wastu, „ehk“ asemel „ja“ panna. Ta wõttis selle juhtumise näiteks, kui abielluastu-

jate alalises elukohas saab kuulutus wälja pandud. See on aga üksik juhtumine; see paragrahw räägib aga kahest juhtumisest, kus alalises elukohas elatakse ja kus ka mujal on vähemalt 6 kuud elatud; minu parandus ulatab selle juhtumiseni. Kui oleks ainult see juhtumine, et alalises elukohas kuulutatakse, wõiks ju see 5—6 kuu elamine hoopis wälja jääda, ei pruugiks mingisugust „ehk“ olla 6 kuu elamise kohta. Siin aga on tähendatud sellest iseäralikust juhtumisest, kus on kuulutus tarwis wälja panna kahes kohas ja see paragrahw, mis on komisjoni poolt ette pandud, näeb just ära 2 niisugust kuulutuse wäljapanemise wõimalust: nimelt seal kohal, kus registreerida ette pannakse ja teine koht, kus on kuus kuud elatud. Nii ei saa mina aru, et see ükskõik oleks, kas „ja“ wõi „ehk“ tarwitada. Kui siia „ehk“ jääks, siis on niisugune wõimalus, et wõib registreerimise kohas wälja panna kuulutuse, wõi seal, kus kuus kuud on elatud, kuna aga see mõte ikka jääb, et kus registreeritakse, seal peab ka kuulutus wälja pandud saama, ja seal, kus kuus kuud elatud, seal peab ka kuulutus wäljas olema. Minu teada on ka praegugi nii, et tegelikult ikka kahes kirikus kuulutatakse.

Kui seda niimoodi tarwitada, et siis ei pruugi enam kuulutada kui registreerimise kohas juba wäljas on, nagu siin komisjoni aruandja seletas, mis aga minule küll arusaamatuks jäi ja millest ma kuidagi aru ei saa, et selle tagajärjel, kui siia „ehk“ jääks, et see asja segaks. Mis nüüd sellesse puutub, et üldse wiisiks on, et kui tullakse soowi awaldama, et tahetakse kuulutada, siis peab isikut tõeks tegema, siis peab ütleva, et siiasaadik katsuti ikka neid isikuid tõeks teha, kes mitmes kohas on elanud. Mitmes kohas on aga ette tulnud juhtumisi, et küllarahwas on nalja teinud ja wälja lasknud kuulutada niisuguseid isikuid, kellel mingisuguseid mõtteid ei olnud abiellu astuda. Need juhtumised on olemas, ehk see küll üldises mõttes nii ei peaks olema. Kui nüüd niisuguses järjekorras minna, siis peab ütleva, et see § 25. sel kujul, nagu ta siin on, kus räägitakse, missugused dokumendid peab ette panema ja siis dokumentide sisu ka ära õiendatakse, see on nii raske paragrahw inimestele lugemiseks, et ma peaksin õieti soowitama komisjonile seda paragrahwi teist

moodi redigeerida ja paragrahw komisjoni uuesti tagasi anda. Isiklikult saaksin ma sellest paragrahwist siis ka aru, kui oleks seal see tähendus juurde wõetud, mis ma ette panin. Kui aga see ka wälja jääb, siis minusugused inimesed wõiwad sellest teistmoodi aru saada, kui rhs. Olesk.

Juhataja J. Westholm: Sõna on lõpukokkuwõtteks aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Kui selle „ehk“ ja „ja“ kohta meie arusaamised lahku lähewad, siis pean ütlema, et minu arwates seal kahte arusaamist olla ei wõi. Kui „ehk“ on öeldud, siis tähendab, et sellel inimesel weel alalist elukohta ei ole, ta ei ole kuue kuu jooksul järjestikku selles kohas elanud, ja sellepärast peab ta kõikides neis kohtades kuulutama, kus ta kuus kuud on elanud, seda ütleb mulle see sõna. Kuid ma kaitsen komisjoni redaktsiooni.

Juhataja J. Westholm: § 25. kohta on parandused tulnud kahe rhs. poolt: rhs. Wirma ja rhs. Inglise'i poolt. Esimese poolt tehti kolm parandust, millest ühega, wäljamaal wiibimise kohta, komisjoni aruandja ühines. Kaks parandust: 1) „Panen ette § 25. punkt 4. teine rida, 1. sõna „ehk“ asemele „ja“ wõtta ja 2) lisada § 25. tähendus juurde „Selle paragrahw punktide 1., 2., 3. ja 5. nimetatud dokumendid peawad ette pandud saama juba kuulutuste wäljapanemisel soowi awaldamise juures.“ Panen nad hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on esimene parandus wastu wõetud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on teine parandus wastu wõetud.

Järgmine parandus rhs. Inglise'i poolt on lisapunkt juurde wõtta, mis kõlab järgmiselt: „Abielluastujal olgu tõendus selle üle, et ta waimuhaige, langetõbine ehk pidalitõbine ei ole ja külgehakkawaid suguhaigusi ei põe.“ (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega tagasi lükatud.

Panen § 25. ühes wastuwõetud parandustega ja parandusega, millega komisjoni aruandja on ühinenud, hääletamisele. (Hääletatakse.) § 25. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk: Selle ettepaneku juurde, mida Asutaw Kogu siin wiimati wastu wõttis, nagu ma juba tähendasin, leidis komisjon tarwiliku olewat § 26. ümber redigeerida ja paneb siis järgmise redaktsiooni ette, mis lõplikult III lugemisel ära otsustatud saab.

§ 26. kõlab järgmiselt: „Registreerimise asutus peab abielluastumise kohta käiwa kuulutuse wälja panema ja ka § 25. punkt 4. ettenähtud asutustele saatma 24 tunni jooksul soowiawaldusest arwates.“

K. Wirma (sd.): Eelmise paragrahw juures ettetoodud põhjenduste alusel peaks nüüd järgnema, et kui see registreerimise asutus saadab teisele asutusele soowiawalduse, et see soowiawaldus ka wälja pannakse, aga siin selle paragrahw järele seda järeldada ei saa. Siin on öeldud: „Registreerimise asutus peab abielluastumise kohta käiwa kuulutuse wälja panema ja ka § 25. p. 4. ettenähtud asutustele saatma 24 tunni jooksul soowiawaldusest arwatud“, mis see asutus sellega tegema peab, seda ei ole siin öeldud, kuna minu arusaamise järele peaks see kuulutus wälja pandama, samuti, nagu teises asutuses. Siin öeldakse küll, et see enesestmõistetaw on, aga see ei teeks ka paha, kui see siin kindlasti ära öeldud oleks, et siin mingit kahtlust ei ole, ja sellepärast teen ma siin täienduse, wahele wõtta sõna „wäljapanemiseks“, ja siis oleks § 26. järgmine: „Registreerimise asutus peab abielluastumise kohta käiwa kuulutuse wälja panema ja ka § 25. p. 4. ettenähtud asutustele saatma wäljapanemiseks 24 tunni jooksul soowiawaldusest arwates“.

J. Puss (sd.): Neil motiividel, mis ma eelmisel koosolekul tegin, kui see paragrahw komisjoni anti, teen praegu ettepaneku selle paragrahw lõppu juurde lisada sõnad: „missugune peab tehtud olema mõlema abielluastuda soowija poolt“. Seda ei ole siin paragrahwis kuskil ära nähtud, ja muidu sagedasti juhtub maal, nagu kiriku ajal on tehtud, et nalja pärast lasti mõni wanatüdruk kuulutada, missugune nähtus ka nüüd wõib ette tulla, nii et soowiawaldus peaks mõlema poolt tehtud saama, kuna muidu registreerimise asutusel ei ole tõendusiks wõi tagasilükkamiseks tarwilikke tõendusi, kui ta kuulutused wälja paneb.

Nii kõlaks paragrahw järgmiselt: „Registreerimise asutus peab abielluastunise kohta käiwa kuulutuse wälja panema ja ka § 25. p. 4. ettenähtud asutustele saatma 24 tunni jooksul soowiawaldusest arwates, missugune peab tehtud olema mõlema abielluastuda soowija poolt.“

Juhataja J. Westholm: Sõna on akl. Olesk'il.

L. Olesk (töer.): § 24. on juba öeldud: „Abielluastuda soowija“, sellepärast on see juba ära öeldud — tähendab, et need mõlemad peawad olema, ja see härra Puss'i poolt toodud parandus oleks wastu wõtmatu. Mis puutub härra Wirma parandusesse, lisada sõna „wäljapanemiseks“, siis jääb küsimus lahtiseks, kui see mujal ei järgneks, mitme kuu jooksul peab wälja pandud saama kuulutus. Kuid mina usun, et see on samasugune registreerimise asutus, kui teinegi, kui üks on sunnitud 24 tunni jooksul kuulutuse wälja panema, siis peab seda ka teine tegema. Nii on see sõna täiesti üleliigne.

K. Wirma (sd.): „Meie täna härra Olesk'iga üksteisest tõesti aru ei saa. Mina arwan, et kui süstemaatiliselt komisjon jäi „ehk'i“ juurde peatama, siis selle wäljapanemise kohta see täiesti õige on, et see teine asutus wõib seda teha ehk ei wõi, ma saan „ehk'ist“ niimoodi aru, kui üks paneb, siis teine ei pruugi panna — see on „ehk“, kui oleks „ja“, siis tähendab, et peab üks panema ja ka teine. Härra Olesk'i arusaamise järele, kui on „ehk“ öeldud, siis peab ta wälja pandama mõlemis kohas, mis isenesest mõistetaw olla; kui aga oleksin mina ametnik, ja mulle öeldaks, et wõib panna ehk ei wõi panna, siis teatud juhitudisel ma ütleksin: mul on wabadus, ma wõin panna ja ei pruugi panna, aga kui mulle on öeldud — sa pead panema, siis pean ma seda tegema — wõib olla, ehk küll teised sellest teisiti aru saawad — ja sellest seisukohast wälja minnes, et süstemaatiliselt oleks öeldud, et peab wälja panema, oleks tarwilik seda sõna „wäljapanemiseks“ siis wahele wõtta minu arwamise järele.

Juhataja J. Westholm: Sõna on lõpukokkuwõtteks aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Minul ei ole midagi siin kokku wõtta, see on selge,

et see niisamuti registreerimise asutus on ja et ta on kohustatud kuulutusi wälja panema, mis tema kätte saadetud, nii et siin „ehk“ ega „ja'd“ ei ole. Ma toetan seda redaktsiooni, mis § 26. kohta on ette pandud komisjoni poolt.

Juhataja J. Westholm: § 26. kohta on komisjoni poolt uus redaktsioon ette pandud, mis ette loetud on. Selle uue redaktsiooni kohta on härrade Wirma ja Puss'i poolt parandused tehtud, mis mitte paralleelsed-parandused ei ole ja sellepärast hääletamisele tulewad selles järjekorras, kui nad sisse on antud. Rhs. Wirma paneb ette: § 26. sõnade järele „§ 25. p. 4 ettenähtud asutustele“ lisada sõna „wäljapanemiseks“, nii et § 26 järgmiselt kõlab: „Registreerimise asutus peab abielluastunise kohta käiwa kuulutuse wälja panema ja ka § 25. p. 4. ettenähtud asutustele wäljapanemiseks saatma 24 tunni jooksul soowiawaldusest arwates“. Kes on selle paranduse wastuwõtmise poolt? (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud. Härra Puss'i poolt on tehtud parandus § 26 lõppu lisada sõnad: „missugune peab tehtud olema mõlema abielluastuda soowija poolt.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud. Hääletamisele tuleb § 26 ühes wastuwõetud parandustega. (Hääletatakse.) § 26 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk: Sellele seadusele otsustas komisjon juurde lisada 6 peatükki § 49 (loeb): „Käesolew seadus hakkab maksma tähtajal ja tingimistel, mis iseäralikus maksmapanemise seaduses määratakse.“

K. Wirma (sd.): Ma teen ettepaneku sõna „tähtaja“ asemel panna jälle „1. jaanuar 1921. a.“

K. Kornel (rhw.): Siin on ettepanek § 41-st osa wälja jätta, selle kohta pole sõna wõetud.

Aruandja L. Olesk: Sarnase ettepanekuga esineb komisjon III lugemisel.

Juhataja J. Westholm: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Minu arwamise järele ei paranda meie selle läbi

asja sugugi, et meie „tähtaja“ asemel „1. jaanuar 1921.“ paneme. Kui Asutaw Kogu soovib, siis võib tema seaduse vastu võtta ja kuidagi ülemineku-wormeliga ära tähendada tähtaja, aga siin on seks see liiga kiirelt otsustatud.

Juhataja J. Westholm: Rhs. Wirma poolt tehtud parandusega ei ole aruandja mitte ühinenud. Panen selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus tagasi lükatud. § 49 tuleb komisjoni redaktsioonis hääletamisele. (Hääletatakse.) § 49. on nähtawa enamusega vastu võetud.

6. Wabariigi Walitsuse aruandmine „Revalis’e“ kohta.

Peaminister J. Tõnisson: Aus-tatud rahwasaadikud! „Revalis’e“ asi on meil Asutawas Kogus, meie awaliku arwamise ees, meie ühiskonnas õige palju kõneainet andnud. mitmesuguste seisukohawõtmiste ja arwustuste kujul. Walitsusel on soow olnud juba warem selles asjas sõna võtta, et teatawaid andmeid ette tuua, mis asja käiku kujutaksid. Kahjuks ei olnud senni mitte kindlat ülewaadet selle kohta, kui palju tõepoolest oli kaupu, mis „Revalis’e“ kaudu Ameerikast olid pärale jõudnud, missugusel määral see leping oli täidetud ja kuipalju seda lepingut võidi meie riigi seisukohast kasulikuks, wõi kahjulikuks nimetada. Nüüd on kaubandus-tööstusministeeriumis kaubad pea täielikult juba vastu võetud, raamatupidamise andmed on kindlad ja sellepärast võib Wabariigi Walitsus „Revalis’e“ kohta ülewaatega esineda. Kõigepealt toon ma ette esialgse teadaande „Revalis’e“ asja kohta endise tööstus-kaubandusministri Kõstner'i poolt. Tema teatas juba walitsusele detsembrikuul üldlikult asjade käigust, kuna tema siis juba seletas, et arwulisi andmeid tal mitte võimalik pole ette panna, niikaua kui mitte ei ole kaupade wastuwõtmine lõpetatud ja raamatupidajalt saadud aruanded kokku võetud.

Selle seletuse järele ilmus maikuu lõpuni aastal Eesti wabariigi välisdelegatsiooni Ameerika kodanik Max Rabinoff ja teatas, et temal võimalik on Eesti wabariigile müüa pikemaajalise krediidiga kaupsid suuremate summade

eest likwideeritud Ameerika sõjawäeladudest Prantsusmaal. Pikemate läbirääkimiste järele, mida peeti peasjalikult kaubandus-tööstusministri äraolekul, kes sel korral Londonis wiibis, jõudis välisdelegatsioon otsusele, et likwidatsiooni komisjonil Põhja-Ameerika senati otsusel mitte õigust ei ole, kaupsid liitlaste walitsustele müüa, waid tema seda teha võib ainult crafirmadele, nagu see selgus Ameerika likwidatsiooni komisjoni wastusest Wabariigi Walitsuse esitajate suusõnaliste järelepärimiste peale, — otsustati asutada eraäriühisuse teiste rahwaste eeskujul, kes juba ameeriklastelt kaupu olid ostnud. Iseäranis peeti silmas sealjuures Poola äriühisust, kes juba töötas ja Poolamaale kaupu saatis. Selleks otstarbeks asutati eraettevõtte, firma „Revalis“, ning tehti selle kohta leping, mis järgmiselt kõlab:

„See leping on tehtud 16. juunil 1919. a. Eesti wabariigi — esitatud järgmiste härrade läbi: Jaan Poska, välisminister, Nikolai Kõstner, kaubandusminister, — ühelt poolt ja härrade Max Rabinoff'i, Rein Eliaser'i ja Alexander Felix Puchk'i wahel teiselt poolt; wiimased kolm selle järele nimetatud osanikku kauplewad firma „Revalis’e“ nime all. —

1) Walitsus, kellel täielik usaldus osanikkude osawuse ja õigluse vastu, walib ja nimetab tähendatud osanikud ainusteks ja erandlikkudeks agentideks tema eest talitada äriajamisotstarbeks Ameerika-Ühisriikides, Lõuna- ja Kesk-Ameerikas ja teistes maades, kus osanikkudel walitsuse heaksarwamise järele võimalik oleks walitsuse kasuks mõju-kalt opereerida.

2) Osanikud on selle läbi wolitatud krediite, kui ka kõiki sisseostmisi ja müüke, mis walitsuse poolt ehk walitsuse läbi tehtud, korraldama, eesolewa lepingu allakirjutamise päewast peale kunni selle ajani, millal kõik nüüd wõi pärastpoole tekkinud kohustused, wäljaantud wõi weel wäljaantawate wõlakirjade tingimiste põhjal, osanikkude hoolet maksu läbi täiesti õiendatud on. —

3) Osanikud saawad tasu 2½% kõigi krediitide pealt, mis nende hoolet mõne riigiga ehk pangaasutusega korraldakse. Seda tasu saawad osanikud selle riigi rahas, kellelt krediit wõetakse ja nimelt pärast krediidi saamist. Kõige krediidid pealt wõi puhta raha eest ostetud kaupade, kui ka toimepandud müükide

pealt on komisjoni maksetaw; ainult kaupade pealt, mis saadud krediidi eest ostetud, ei saa mingit komisjoni makstud, kui saadud krediidi korralduse eest maksetaw komisjoni enamalt tasutud on. —

4) On kokku lepitud ja arusaadaw, et osanikud, nendele makstud komisjoni eest, kohustatud on kõik nende poolt ostetud kaubad õige hinnaga, juurde arwatud ladu-wedu- ja kättesaatmise raha, walitsusele ära andma. —

5) Osanikud kohustawad endid, kus tarwilik, kontorid awama ja selle ettewõtte mitmesugustes harudes wilunud kaubatundjaid ekspertisid walima ja oma kõigeparemat püüdmist, osawust, aega ja tähelpanu pühendama kõigi tarwilikude kaupade sisseostmiseks wõimalikult madalate turuhindadega, mida wolitatud walitsuse esitajad tunnistada wõiwad; wõimalikult paremat krediiti ja pangahendust üle maailma korraldada ja kõik, mis wõimalik, walitsuse huwide edendamiseks teha. —

6) Arusaadaw on, et arwete üle raamatud peetakse ja ekspert-raamatupidajate poolt korralikult kontroleeritakse. —

7) Kõik sisseostu ja müügi originaalarwed peawad alal hoitud ja sellekohaste nõudmiste peale antud saama, niisama kõik arweraamatud selleks wolitatud walitsuse esitajate soowi peale läbiwaatamiseks saadawal olema. —

8) On kokku lepitud, et see leping kõik teised enamalt mõlemite poolte wahel tehtud lepingud kõrwaldab. —

9) On arusaadaw, et see leping Eesti walitsuse poolt kahe kuu jooksul kinnitatud saab. —

Seda lepingut tunnistawad mõlemad pooled oma pitsari ja allkirjaga ülewalmetatud aastal ja päewal.

Eesti walitsuse nimel:

Jaan Poska,
wäliminister.
Nikolai Kõstner,
kaubandusminister.
Max Rabinoff.
Rein Eljaser.
Alexander Puchk.“

Eesti wabariigi Pariisi saatkonnas wastuwõetud põhikirjas Wabariigi Walitsusele oli ära tähendatud selle äriühisuse siht, et ta pidi aitama majanduslikku elu Eestis, mis sõja ja wõõra okupatsiooni läbi kannatanud, uuesti jalule

seada ja selleks otstarbeks igasuguseid kaupu Eestimaale sisse wedada. Selle äriühisuse asutamise eelduseks oli wälisdelegatsiooni kokkulepe härra Rabinoff'iga, mille põhjal härra Rabinoff oma teenete tasuks krediidi muretsemise eest 2 ja $\frac{1}{2}$ % krediidi kogusummast komisjoni pidi saama, tingimisel, kui Eesti walitsusel saadud krediidi eest mitte üle 5% aastas ei tule maksta. Wälisdelegatsioonil läks korda härra Rabinoff'iga järgmisele kokkuleppele jõuda ja äriühisuse lepingusse punkti wiia, mille järele äriühisuse wiieft osanikust kaks wälisdelegatsiooni poolt nimetatud saawad, keda wälisdelegatsioon igal ajal ära kutsuda wõib, nende asemele teisi nimetades, lepingu § 6. Teised kolm liiget pidid olema ameeriklased, nendest üks härra M. Rabinoff, kellel õigus on teist kahte ameeriklast nimetada. Sellega sai wälisdelegatsioon seda kätte, et $\frac{2}{3}$ nimetatud $2\frac{1}{2}$ % komisjonist wälisdelegatsiooni, see tähendab Wabariigi Walitsuse käsutada jäi. Sest mõlema walitsuse esitajaga sai esialgne suusõnaline leping tehtud, siinjuures kirjaliku lepingu kawa, et nemad ainult kui Wabariigi Walitsuse esitajad „Revalis'e“ osanikkudena fungeeriwad ja mitte nende nimel olewaid äri-osasid isiklikult omale ei saa.

See suusõnaline leping on pärastpoole käesolewal aastal kirjaliku lepingu läbi täiendatud. See täiendusleping on 3. mail Tallinnas härra Puchk'i poolt ja juba waremalt härra Sinisoff'i poolt 10. apr. alla kirjutatud. See lepingu täiendus käib järgmiselt: „Leppisid kokku ühelt poolt Eesti Wabariigi Walitsus, teiselt poolt Albert Sinisoff ja A. Puchk, et A. Sinisoff ja A. Puchk tunnistawad kõiki õiguslikke kohustusi, mis järgnewad meile osahisuse lepingu 12. mail 1919. a. põhjal, et kõik kasud, mis „Revalis'est“ saadakse, on Eesti wabariigi omad ja et Sinisoff ja Puchk on kohustatud asjaajamise juures sellekohaseid raamatuid sisse seadma ja tarwilikke aruandeid andma Wabariigi Walitsusele tema nõudmise peale. 3) et Sinisoff ja Puchk on kohustatud Eesti Wabariigi Walitsuse ja kaubandus-tööstusministeeriumi ettekirjutust täpselt täitma, 4) et Sinisoff ja Puchk on sunnitud oma osasid isikutele, kes selleks Wabariigi Walitsuse poolt wolitatud on, üle andma. Härrad Sinisoff ja Puchk on kohustatud kõigis sellesse lepingusse puu-

tuwates talitustes otsekohe Eesti wabariigi huwisid silmas pidama. Käesolew leping kirjutati alla härra Sinisoff'i ja härra Puchk'i poolt ja kaubandus-tööstusministeeriumi esitaja poolt 10. apr. 1920. a. Härra Puchk lisab ainult juurde, et tema §§ 3 ja 5 ei wõi sel kujul mitte wastu wõtta, sest et tema peab kõiki eeskirju täitma ja wastutust kandma, kuid siin ei ole kõiki õigusi ära tähendatud.

Walitsuse esitajateks „Revalis'se“ määrati härra Alexander Puchk, ja härra Eliaser'i asemele, kes kodumaale sõitis, määrati härra Sinisoff. Juunikuul läks „Revalis'el“ korda umbes 18.000.000 dollarit krediiti saada ja ka ostulepingu teha järgmistel tingimistel: Ostetud kaubad tarwitatakse Eesti wabariigi majandusliku elu korraldamiseks ja rahwusliku tööstuse ellukutsumiseks. Kaupade edasitoimetamiseks muretsseb „Revalis“ Prantsusmaal wagunid kohtadele, mis Ameerika ekspeditsiooni kaupade müügi peaesitusele wastuwõetawad. „Revalis'e“ esitajate poolt waadatakse kaubad üle ja wõetakse wastu franko raudteewagun ärasaatmise kohal. Wastuwõetud kauba peale annab „Revalis“ Põhja-Ameerika Ühisriikide esitusele wastawa kwiitungi. Juhtumisel, kui „Revalis“ oma esitajat kauba ülewaatamisele enne laadimist ei saada, on ta kohustatud kaupa wastu wõtma Ameerika ekspeditsiooni wõimude saatekirja põhjal. Sel juhtumisel, kui korda ei lähe enne 15. juulil 1919. a. kaupade pealelaadimiseks ja ärasaatmiseks tarwilikul arwul wagunid saada, wõtawad „Revalis'e“ esitajad kaubad wastu kaupade ladukohtades Prantsusmaal. Wastuwõetud, aga wagunitesse laadimata kaupade ladude jaoks annawad Ameerika ekspeditsiooni wõimud oma laduruumid „Revalis'ele“ tasuta tarwitamiseks niikauaks, kui need ruumid Ameerika ekspeditsiooni wõimude käes on. Wastutus nende kaupade laadimise, walwe, hoiu ja edasisaatmise eest jääb „Revalis'e“ kanda. Kui kaubad milgil põhjusel jääwad seisma Ameerika ekspeditsiooni wõimude ladudesse pärast seda, kui „Revalis“ need kaubad lepingu põhjal oleks pidanud üle waatama ja wastu wõtma, hoiab Ameerika Ühisriikide walitsus neid kaupasid kui „Revalise“ wolinik, misjuures kõik kulud ja kahjud „Revalis“ kannab.

Ostetud kaupade nimekiri on pikk ja

seda siin ette kanda ei maksa. Wõiks üksikud kategooriad siin ära tähendada, kuid need on ka üldiselt teada, et neid üles lugema ei hakka. Kaupade wastuwõtmise ja ärasaatmise asjus oli „Revalis'el“ ja meie walitsuse esitajatel wäga palju raskusi. „Revalis“ pidi kaubad Ameerika ladudes wastu wõtma. Ameeriklaste kohustus lõppes wormilkult 15. juulil 1919. a. Et „Revalis'el“ korda läks läbi wiia, et ameeriklased kaupu kunni septembrikuuni laadised, tuleb „Revalis'e“ arwesse panna. Kaupade wastuwõtmiseks leppis kaubandusminister Köstner „Revalis'ega“ sel wiisil kokku, et „Revalis'e“ esitajad ka ühtlasi Wabariigi Walitsuse esitajad oleksid.

Kõige lihtsam oli sealiha saatmine. Nimelt oli Ameerikast laewatäis liha Bordeaux'sse toodud. Liha on otsustatud Poolamaale saata, kuid „Revalis'el“ läks korda liha Eestimaale saata. Tähtsamad ladud olid Gievres, Orleans'i lähedal, Montoir St. Nazaire lähedal St. Sulface, Bordeaux lähedal; peale selle terve hulk vähemaid ladusid. Iga poole said esitajad saadetud ja kaupade laadimine algas juulikuul esimestel päewadel. Ei olnud kuidagi wõimalik korraldada, et iga waguni juures üks esitaja oleks olnud. Nii tuli Ameerika kontrolli usaldada ja kaupade headust tuli ainult üldiselt hinnata, Bordeaux's kaupade wastuwõtmisel selgus, et mõnes wagunis ka puudujääk oli, kuid tuli ette, et mõnes wagunis kaupa rohkem oli, kui nimekirjas üles tähendatud. Lõpukokkuwõttes selgus, et rohkemal arwul leidunud kaupu enam oli, kui puudujääki. Meie esitajad olid ladude ülewaatajatega heas wahekorras, mis teistest rahwustest kaubanõudjatel mitte korda ei läinud ja suutsid paljudel juhtumistel seda läbi wiia, mis teistel mitte korda ei läinud.

Aruandes tuuakse edasi üksikuid näiteid, kuidas kaupade saatmisega lugu ühe wõi teise rahwa juures oli, kuid sellest ei maksa siin midagi pikemalt ette kanda.

Kõige suuremat takistust tegi laadimise juures wagunite puudus. Wagunite andmine on Prantsusmaal tsentraliseeritud sõjaministeeriumis nõndanimetatud 4. büroos, quatrième bureau. Senni kui ameeriklastel wõimalik oli oma waguneid anda, läks asi wõrdlemisi lihtsalt ja tegi takistusi ainult wedurite saamine. Kuid hiljemalt said ameeriklased ees-

kirja oma waguneid mitte anda, sest et neil wagunid omal waja oli. Peale selle ei soowinud prantslased mitte, et ameeriklased oma wagunitega wõõraid kaupu weaksid.

Esiawgu oli quatrième bureau väga wastutulew, kuid pärastpoole sedamööda, kui ta ära nägi, et meie suuremad hulgad kaupu wälja weame, hakkas ta iga-suguseid takistusi tegema, ka meid lihtsalt shikaneerima. Kui meie kaupade wäljawedu algasime, oli meil ainult 30.000 franki tarwitada, mida kõige hädalisemate wäljaminekute tarwis tuli hoida. Sellepärast jäime meie esiaawgu umbes 100 waguni weoraha wõlgu. Et meil küll korda läks raudteewalitsuse wiimase nõudmise peale raha ära maksta, peeti meie rongid siiski pärast seda nädalapäewad kinni, põhjendusega, et meie maksta ei jõudwat. Aruandes on see asi lähemalt kujutatud, kuid sellest ei maksa siin edasi rääkida.

Üldiselt wõetud, läks meil siiski kõigi takistuste peale waatamata, korda kaupu õigeaks ajaks wälja wedada, nii et meie 15. septembriks, kus ladud prantslastele üle anti; peaaegu kõik omad kaubad wälja tõime, kuna kõikidel teistel rahwustel kaubad lihtsalt ladudes üle anti, nii et nemad kaupade walwamise ja laadimise terwelt oma peale pidid wõtma.

Aruandes on jällegi näidatud, kuidas mõnel muul rahwal selle poolest raskusi oli, kuid selle jätame puudutamata.

Wagunite puudusel olime sunnitud wastuwõetud autosid omal jõul Bordeaux'ni saatma, milleks kunni 60 autojuhti palgata tuli. See läks, wõib olla, küll pisut rohkem maksuma, kui wedu raudteel, autod said aga kõik korda seatud, nii et kõik masinad sõiduwalmsid olid.

Aruandes on edasi lähemalt kujutatud, kuidas kaupade wastuwõtmisel raskusi oli, sest et seal wäljaspool Ameerikat ameeriklaste poolt tehtud lepinguga tegemist oli.

Suurem hulk meie rongidest sai Eesti soldatite walwusel Bordeaux'ni saadetud, sest et wargusi ette tuli. Kaugematest ladudest tulid siiski wagunid ilma wahtideta. Nendest oli ainult 2 wagunit lahti murtud, mida asjale lähedal seisjad haruldaseks juhtumiseks pidasid.

Kaupade laadimiskorraldus tegi esialgselt suurt muret ja näis päris wõimatu olewat. Ameeriklastel oli Bordeaux's oma sadam umbes 40 kraanaga ja

suuremate laduruumidega. Sadam oli Ameerika laewadega täidetud, nii et need seal kuude kaupa järjekorda ootasid. Et meile küll kõiksugu kergendusi lubati teha, leidsime kohale sõites, et seal wõimatu on laadida, sest et kaupa kuskile ei wõidud wälja laadida wagunist, kuna kõik laduruumid ameeriklaste oma kaupu täis olid, mis Ameerikasse tagasi saadeti. Otse wagunitest laewa laadida oleks raske olnud, sest et wagunite juurdedu wõimatu oli reguleerida ja sellepärast suuri seisurahasid oleks pidanud maksuma. Pikemate otsimiste järele läks meil korda ühe firmaga, Docks Sursol, lepingut teha, kes laadimise oma peale wõttis. Sellel firmal olid ka suuremad aidad wabad, nii et kaupasad kohe wõisime hakata alla saatma ilma laewa ära ootamata.

Lepingu ära kirja ei maksa siin ette tuua, see on Prantsusmaal täielikult olemas wälisdelegatsiooni juures. Walitsus maksis tonni pealt äralaaditud kaupade eest 8—13 franki, laadida tuli otse laewa wõi wagunist aita ja sealt wagunisse ja siis laewa. Peale selle 2 franki hoiuraha kuus iga tonni pealt, mis aidas seisab. Laadimise juures töötasid peaaesjalikult hispaanlased, kes kaupadega väga ette waatamata ümber käisid, warastada püüdsid ja üldse igate moodi tüli tegid. Sellepärast leppisime Docks Sursol'iga kokku, et omad soldatid laadima anname, kelle päewapalga Docks Sursol meile pidi wälja maksuma. Pärast seda pöörasime Prantsuse walitsuse poole palwega, et Bordeaux's olewatest Eesti sõduritest 200 meest meile käsutada antaks. Pikemate läbirääkimiste ja sekelduste järele saime 50 soldatit tingimisega, et meie nende edaspidise ülespidamise ja kojusaatmise eest hoolitseme. Esimesed 50 soldatit kulusid kaubawahtideks, nii et neid tööjõududeks laadimise juures tarwitada ei saanud, wahtidele ei andnud Prantsuse walitsus sõjariistu, nii et nemad kaupu päewal ja öösel ainult mal-kadega warustatult wahtisid, mis wahtidele teatawal wiisil Bordeaux oludes elukardetaw oli. Pärastiste palwete peale saadeti meile Prantsuse musti soldatid sõjariistadega abiks, kellest meie soldatite ütelse järele niipalju abi oli, et nemad wagunite juurde ilmusid ja magama heitsid, nõnda et meie soldatid salaja nende sõjariistu wõisid tarwitada. Muudugi tuli ka väga hoolikalt nende eneste

järele walwata. Pikemate läbirääkimiste ja suurte takistuste järele saadeti meile Bordeaux'sse weel 200 meest, kes siis juba laadimise tööd oma peale wõtsid, nii et hispaanlastest, kellega wahekord wahepeal väga terawaks oli läinud, nii et meie inimesi tihtilugu ähwardasid, lahti saime.

Sellel ajal läksid laadimise tööd õige jõudsalt, nii et korraga 3 laewa wõisime laadida ja neid ilma demeurage'ita wälja saata. Pärast tulid aga eelpool kirjeldatud takistused Prantsuse raudteel, mille tagajärjel laewad päewade wiisi seisid ja kaupa ootasid. Selle tagajärjel tuli meil kahe wiimase laewa eest demeurage'i maksta suurem summa.

Laewade muretsemise kohta on pikem aruanne, kus näidatud on, kuidas pidi lepinguid tehtama. Näiteks tehti leping linade asjus, et sealt raha wõiks saada kaupade äratoomiseks jne. See wõib siin kõrwale jääda. Kaupade ostmise puhul on ostjatele mitmesuguseid etteheiteid tehtud, miks ühte kaupa on ostetud ja mitte teist. Suur hulk neist etteheidetest põhjenes eksiarwamisel, nagu raudteerööbaste lugu, mis Asutawas Kogus arutamisele toodi, ja mis nähtawasti sellest on tekkinud, et prantsusekeelsest telegrammist ekslikult aru oli saadud. Nimelt telegrafeeriti Pariisist, et wõimalus on osta 5000 tonni rööpaid, ja küsiti andmeid meie rööbaste raskuse ja profiidi kohta. Wastus jäi tulemata, aga selle asemel tuli arwustus Asutawas Kogus. Niisama saadi järelepärimise peale, miks Ameerikast tellitud raudteematerjaal ei ole joonistuse järele saadetud, — wastus, et arusaadawalt likwidatsiooni komisjon ei saanud joonistuse järele üksikute waguniosade peale tellimist wastu wõtta, sest et ta ainult olemasolewaid tagawarasid likwideeris. Peale selle on etteheiteid tehtud üksikute apteegikaupade ostmise pärast. Delegatsioonil ei olnud aga ühtegi spetsialisti käepärast, kes nimekirja kokkuseadmise juures abiks oleks olnud. Tuli nimekirjade kokkuseadmise asjus Ameerika spetsialistide poole pöörata, wõi apteegikaubad üldse ostmata jätta. Delegatsioon waliswiimase tee. Etteheidete juures ei maksa ka mitte pikemalt enam peatada, kõige rohkem etteheiteid ja pilkeid on wälja kutsunud 3.000.000 naela kuiwatatud aiawilja ostmine, millest suurem osa kuiwatatud kartulid on. Selle kohta olgu tähend-

datud, et Ameerika likwidatsiooni komisjon selles asjas on eksinud ja lepingut rikkunud. Nimelt pidime meie saama kuiwatatud aiawilja segu walmis supinäol, mida kawatseti wäljaweokaubana ära kasutada. Selle asemel anti meile üksikult kuiwatatud sibulaid, porgandid jne. Kaupade wäljasaatja ei saanud korralikku nimekirja kaasa sellepärast, et likwidatsiooni komisjon ei olnud neid weel mitte walmistanud. Sellepärast said meie esitajad kaupade wastuwõtmise juures meilt eeskirja, kaupa wastu wõtta ladudes olewate nimekirjade järele. Enne kui aga kaubandus-tööstusministeerium teada sai, et need kuiwatatud kartulid on, oli suurem osa neist juba Bordeaux'sse saadetud ja osalt laewa laaditud. Selle tagajärg oli, et kaubalaadimine ähwardas seisma jääda, kunni asi kirjawahetuse teel selgitatud saab. Kuna meie laewade Bordeaux's seismine väga palju maksuma oleks läinud, ei söandanud kaubandusminister kaupade laadimist seisma panna, pealegi et suurem osa kartulid juba laaditud oli, ja laskis tööd jätkata. Selle asja pärast protesteeris meie walitsuse esitaja likwidatsiooni komisjoni teguwiisi wastu. Selle tagajärjel alandas likwidatsiooni komisjon kuiwatatud aiawilja hinda 50% wõrra, nii et see ka selle läbi seletatud on.

Sennise kaubandusministri seletuse järele on „Revalis'e“ teened nende kaupade muretsemise ja ärasaatmise juures silmapaistwad. Ta rõhutab, et „Revalis'ele“ maksetud 2½% komisjoni mitte päris maha pillatud ei ole: esiteks olewat päris kindel, et meie ilma „Revalis'e“ abita ei oleks niipalju sõjawarustust osta saanud, ja et see tema teene olewat, et meie sõjawägi niiviisi riietega warustatud on, nagu ta praegu on. Edasi olewat meie „Revalis'ele“ selle eest tänu wõlgu, et meie sealihha 36,5 tsendiga osta saime, kuna sealihha hind 40 tsenti oli. Seega teeninud walitsus üle 200.000 dollari. Siis wiinud „Revalis“ weel läbi, et sealihha laadimise kulud franco wagun asemel saime fob. Sellega wõitnud walitsus umbes 30.000 franki. Ameeriklaste ladud olid terwel Prantsusmaal laiali ja nad katsusid kaupu kaugematest ladudest saata. Ainult „Revalis'e“ esitajatele ja tema sõpradele olewat walitsus tänu wõlgu, et korda läinud suurem osa kaupadest St. Sulfice'st saada, mis ainult kümme kilomeetrit Bordeaux'st

eemal, kuna teistest ladudest meile paar wagunit nime järele kaupa määrati, millest meie suure osa lihtsalt wõtmata jätsime, sest kaugemalt kaupade wedu Bordeaux'sse maksis üle 1000 frangi waguni pealt, kuna St. Sulface'st waguni wedu ainult 100 frangi ümber oli. Sel teel hoidnud „Revalis“ walitsusele umbes 400.000 franki kokku. Peale selle wiinud „Revalis“ weel hulk teisi asju läbi, sellega enesele otsekohe kahju tehes, hoides aga walitsusele suurema summa kokku.

Nende asjade kohta wõib siin pärast seletust anda. Mis nüüd lepingu täitmisse puutub, siis oli suurte raskustega tegemist, aga selle wastu, kuidas kaupu muretseti ja Eestisse toimetati, on nüüd palju kõneldud ja waieldud, sellepärast et arwati neid tingimisi, mille all meie kaupu saime, liig rasketeks. Muu hulgas arwati, et hinnad liiga kõrged olla. Selle peale juhtis ka riigikontroll tähelepanu. Selle wastu waidleb nüüd endine kaubandusminister, et iseäranis apteegirohtude hinnad ei olnud mitte kõrged. Sest arwestamisel on arwesse wõetud peajasjalikult Saksamaa hinnad. Loomulikult pidid meil hinnad selleaegsetest hindadest kõrgemad olema, sest et meie kaupa wõla peale ostsime, ja meie kauema aja peale krediiti saime. Siiski ei ole see hinnawahe kuskil mitte nii ülisuur ja wõib nendega üldiselt rahul olla. Ei ole siis ka riigikontroll seda mitte nii nagu peajasjaks teinud, kui ta selles asjas eitawa seisukoha wõttis, waid temal oli peajasjalikult wastuwaidluse põhjuseks see asjaolu, et leping oli tehtud niisugusel kujul, et „Revalis'el“ õigused olid Eesti wabariigi majanduslikuks esitajaks Ameerikas, Lõuna- ja Kesk-Ameerikas liiga kaua aja kestel, kuna see leping nii kaua pidi kestma, kui on kõik kohustused tasutud. Et selle poolest nüüd põhjusi wastuwaidlemiseks kõrwaldada, on Wabariigi Walitsus kat sunud „Revalis'e“ osanikkudega kokku leppida, et seda aega lühendada. Esiteks tehti 5 aasta kohta ettepanek. Wiimasel ajal on Wabariigi Walitsus otsustanud üldse oma wahekorda „Revalis'ega“ likwideerida. Wabariigi Walitsuse wiimane otsus selle kohta käib järgmiselt: On otsustatud oma esitajate kaudu osähi sust lõpetada, seejuures tarbekorral „Revalis'ele“ komisjoni maksu 2½ protsendist „Revalis'e“ Ameerika osanikkudele 1½% asemel üldse 2% lubada tingimi-

sega, et sellega ärikultud, nagu lisahinna alandused, komisjoni tasud jne. tasutud oleksid. Seda ei ole walitsus mitte sellepärast teinud, et see Ameerika kaupade ostmine ja saatmine oleks meile kahjuga lõppenud, waid need on üldised kaalumised, mille põhjal walitsus on talitanud, sest tema ei soowinud, et riigil niisugused kohustused „Revalis'e“ osähihuse wastu on, sest see pidi meie riigi majanduslikuks esitajaks olema teatawa aja peale, kui meie walitsuse nimel oleksime Kesk- ja Lõuna-Ameerikaga ärilisesse ühendusesse astunud. Kaupade muretsemine on ise lõpul. — Lõpuliku kokkewõtte järele on kokkulepe hästi lõppenud. „Revalis“ on meile üldse arwesse pannud 12.239.412 dollarit 99 tšenti. Kaubandus-tööstusministeerium on „Revalis'elt“ wastu wõtnud mitte arwete, waid kauba wäärtuse järele, wastuwõtmise akte aluseks wõttes, senni 10.096.092 dollarit 12 tšenti. Peale selle on hulk kaupa aurulaew „Russ'iga“ hukka läinud. Seal peal oli arwete järele 1.985.670 dollari 55 tšendi eest kaupsid. Sellega kokku 12.082.062 dollarit 67 tšenti. Peale selle on masinaid, mis mitte lõpulikult ei ole wastu wõetud. Nad on siin ja neid on 50.000 dollari eest. Siis on kaupu, mis nende päewade sees Prantsusmaalt siia jõuawad, 150.233 dollari 92 tšendi eest. See aruanne on kirjutatud 12. juunil. Siis on arstirohud, mis sõjawäe apteegi keskladu poolt wastu wõetud, mitte aga lõpulikult kontroleeritud — 177.677 dollari eest. Siis tubakat ja sigarette 37.000 dollari eest. Üldse umbes 12.500.000 dollarit. Kui wastuwõtmata kauba wäärtus wälja tuleb, mis nüüd weel kontroleerimata, ja mis mina siin ette kandsin, siis oleme rohkem kaupa saanud, kui „Revalis“ on arwesse pannud, umbes 260.000 dollari eest. See on sellest tulnud, et kaupu, nagu ma tähendasin, wagunites sagedasti rohkem oli, kui seal olema pidi, nõnda et need puudujäägid, mis mõnes wagunis olid, kaetud on ja kaupa isegi üle on jäänud. Siin on kindel ülewaade kõigest, nõnda et meie sellepärast wõime rahul olla, kui „Revalis'ele“ on nii komisjoni maksetud. Ta peab saama ostetud kaupade eest 2½%, mis 12.239.490 dollari pealt wälja teeb ja meie arwesse pandud 305.985 dollarit. Sellel arwel on ministeerium wälja maksnud järk-järgult suurema osa. Peale selle on härra Rabinoff Pariisis ühe auto üle

wõtnud. Üldse on maksetud siis 170.285 dollarit, maksmata on veel komisjoni maksu 155.699 dollarit. Kauba ärasaatekuludest, mis lepingu järele walitsuse kanda pidid olema, muu hulgas ka ärasaatmise büroo kulud arwesse pandud, mille wastu riigikontrolli esitaja on waielnud, kuid mille wastu meil selle lepingu põhjal siiski raske on waielda, on maksetud 529.700 franki. Kui meie nüüd „Revalis'ele“ ettepaneku oleme teinud ühendust temaga lõpetada, ja temale selle juures veel rohkem anname, kui ta lepingu järele oleks pidanud saama, siis toob see teatawal wiisi meile kulusid juurde, kuid meie üldine kulu kaubamuretsemise juures ei lähe mitte suureks ja Wabariigi Walitsusel on siis käed wabad, ning tema wõib siis „Revalis'e“ osauhisuse wahetalitust läbikäimises Ameerikaga tarwitada, wõi mitte. Kas see wahetalitus nüüd iseenesest selle lepingu järele, kui see maksuma oleks jäänud, täiesti nii suur oleks olnud, nagu mõnelt poolt on seletatud, seda ei tea meie ju mitte öelda. Wabariigi Walitsus ei ole teinud sellest asjast ka mitte mõnda põhimõttelikku küsimust, mille pärast waja oleks awaliku arwamise kiuste seda lepingut püsti hoida. Walitsus on, iisna kainelt selle asja peale waa-dates, tahtnud wahekorda „Revalis'ega“ lõpetada, ilma et ta sellega rõhutanud oleks, et „Revalis'e“ kaudu muretsetud kaup kuidagi wiisi kahjulik on olnud. Ei ole ju wahest läbi arutatud kõik need kasud, mis meie selle Ameerika kaubamuretsemise läbi oleme wõitnud, kuid meie seisukoht on juba selleläbi iseloomustatud, kui meie meelde tuletame sõjawägede ülemjuhataja seletust, kes ütles, et ilma selle Ameerika kaubata ei oleks meie mitte teadnud, kuidas oma sõjawäge warustada ja kuidas sõda lõpule wiia. — Kui neis oludes, mis ülewaates kirjeldatud ja mis mitte nii kerged ei ole olnud, nagu kaugeltwaatajale paistab, mitte kõik nii ei ole sündinud, nagu jõhwi-pealses asjaajamises tarwilik oleks olnud, siis peame meie üldisi tagajärgi kokku wõttes tunnistama, et meie „Revalis'e“ asjaga üldiselt rahule wõime jääda. Sellega ei taha ma mitte öelda, et seda asja ei pea mitte sõelutama. Sest see on rahwaesituse kohus ülewalwet pidada. Kuid teiselt poolt oleks tarwis silmas pidada, et meie wäikeste asjade pärast mitte peasja ära ei unustaks.

Selle suure laenutegemise teel oleme meie oma wabaduswõitluse raskematel päewadel suurt toetust leidnud, mida meie tänuga peame meeles pidama. Sellejuures wõime tänu öelda neile meestele, kes sellejuures on tööd teinud, nagu meie kadunud välisdelegatsiooni esimehele. Ei wõi tõesti mitte suuri etteheiteid teha, nagu oleks selle asja juures ei tea missuguste maksudega ja omakasuliste wõtetega tegemist. Waid meie peame tunnistama, et välisdelegatsioon ja tema juhatus on rasketes oludes katsunud niipalju ära teha, kuipalju see tal wõimalik oli. Seda silmas pidades arwan mina, et meil ei tarwitseks mitte „Revalis'e“ asja mõnesuguseks tüliasjaks teha, waid meie peame sellest asjast hindama tegusid ja tõeasju, mitte aga wäljakoortud tahteid, mis kontroleerida ei saa ja mille hindamisel ei wõi halwemaid mõõdupuid tarwitusele wõtta, kui selleks iseäralikke põhjusi ei ole. Meie oleme wäga umbusklikud ja arwame, et seal, kus wähegi inimesed midagi teewad, on kaasas õelus ja kurjus. Kuid meie lugu ei ole ometi mitte nii hull. „Revalis'e“ asi on meile äriliselt hästi lõppenud ja tema pärast ei maksaks nüüd mitte kõlblisi küsimusi ette tuua, milleks see Ameerika kauba muretsemine tõesti mitte iseäralikku põhjust ei anna. Selles mõttes arwan mina, et Wabariigi Walitsus oma ülewaadet andes, on wõinud asjasse selgitust tuua. (Wahelhüüe paremalt poolt: Awaldate „Revalis'ele tänu.) Ajalugu sarnaseid räuskajaid ei tunne.

J. Temant (maal.): Teen ettepaneku waheaega määrata.

Juhataja J. Westholm: On ettepanek tehtud waheaega määrata. (Hääletatakse.) Nähtawana musega on otsustatud waheaega määrata. Kui pikk peab see waheaeg olema? Ettepanekud on tehtud poole- ja weerandtunnilist waheaega määrata. Panen paralleel-hääletamisele. (Hääletatakse.) Kumbki ettepanek pole absoluutset häälteenamust saanud, nad tulewad hääletamisele poolt ja wastu. (Hääletatakse.) Et esimene ettepanek juba absoluutse häälteenamuse — 48 häält — saanud, langeb iseenesest ära teise ettepaneku hääletamine. Sellega on ettepanek — pooletunniline waheaeg määrata — wastu wõetud.

Kuulutan pooletunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.30 min.

Pärast waheaega algab koosolek kell 8.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Westholm**.

Sekretääri kohal sekretäär **H. Martna**.

Juhataja **J. Westholm**: Asutaw Kogu läheb päewakorras edasi.

K. Kornel (rhw.): Rahwaerakonna, tööerakonna ja sotsiaaldemokraatliku erakonna nimel teen ettepaneku „Revalis'e“ asi anda arutamiseks erikomisjoni. Komisjoni liikmete arwu jagajaks wõtta arw 10.

O. Strandman (töer.): Ma teen ettepaneku enne kõik kõnelejad ära kuulata ja siis alles komisjoni küsimuse arutamisele minna.

A. Oinas (sd.): Meie teame, et riigikontroll omal ajal „Revalis'ega“ tehtud lepingu wastu protesti awaldas. Huwitaw oleks nüüd teada saada riigikontrolli seisukohta selles asjas.

Juhataja **J. Westholm**: Mille kohta Teie sõna soowite, härra Kruus?

H. Kruus (is.): Sisuliseks asja arutamiseks.

Juhataja **J. Westholm**: Ma panen enne komisjoni asutamise küsimuse hääletamisele. (O. Strandman, töer.: Kordan oma ettepanekut.)

On kaks ettepanekut tehtud: esiteks see küsimus erikomisjoni anda ja komisjoni küsimus päewakorrale wõtta, teiseks enne kõnelejad ära kuulata. Panen ettepaneku, kõnelejad enne ära kuulata, hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

H. Kruus (is.): „Revalis'e“ puhul tõusewad päewakorrale peaasjalikult kaks küsimust. Esiteks, mis sundis neid operatsioone tegema, mis „Revalis'e“ kaudu aeti, ja teiseks, kuidas neid operatsioone tehti. Seletus arupärimise peale on puudutanud ainult wiimast küsimust.

Juhataja **J. Westholm**: Ma tuletan Teile meelde, härra Kruus, et walitsus mitte arupärimise peale ei wastanud, waid seletust andis „Revalis'e“ asja kohta.

H. Kruus (is.): Kui „Revalis'e“ asi üles wõeti Asutawas Kogus, toonitati peaasjalikult küsimust, kuidas neid operatsioone teostati, ja sellepärast tahaksin ka mina selle küsimuse juurde peatama jääda. „Revalis'e“ loo juures tuleb awalikuks asju nii walitsuse, kui välisdelegatsiooni, samuti ka riigikontrolli tegewuses, mis wäga iseloomustawad nende asutuste kohta, ja mis sellepärast wäärt, et nende juures lähemalt peatada. „Revalis'e“ puhul andis omal ajal riigikontroll Wabariigi Walitsusele protesti, mis tähtis ette kanda täielikult. Protest ise käib järgmiselt: Eesti riigikontrolöör, 14. oktoobril 1919. a. nr. 6070, Tallinn. Wabariigi Walitsusele. Wahekirjaga 10. oktoobril s. a. nr. 6022/692 teatas riigikontroll, et ta 26. juunil 1919. a. Wabariigi Walitsuse ja osaiühisus „Revalis'e“ wahel tehtud lepingu wastu protesteerib. Nimetatud leping on välisminister J. Poska ja kaubandusminister N. Köstner'i poolt Wabariigi Walitsuse nimel tehtud, ilma, et riigikontrollile sellest enne oleks teatatud. Lepingu sisu on alles wiimastel päewadel riigikontrollile teatawaks saanud, mispärast tal ka alles nüüd võimalik on selles asjas oma arwamist awaldada. Riigikontrolli arwamise järele ei wasta leping wabariigi kasudele ja tuleb kinnitamata jätta järgmistel põhjustel: Lepingu järele on ühisus „Revalis“ Eesti wabariigi ainus äriline agent Ameerika Ühisriikides, Lõuna- ja Kesk-Ameerikas ja ka weel kokkuleppes walitsusega teistes maades. „Revalis“ saab kõigi krediitide pealt, mis ühisuse wahetalitusel saadud, ja niisama ka tema kaasabil toimetatud kaupade ostmise ja müümise pealt 2½ % väliswaluutas üldisest summast, aga ei kanna sealjuures wabariigi ees tema läbi tehtud operatsioonide võimaliku kahjulikkuse puhul mingit rahalist wastutust. Peale selle jääb lepingu punkt 2. järele ühisus „Revalis“ nagu ülemaltähendatud, wabariigi ainsamaks äriliseks agendiks, kunni kõik „Revalis'e“ wahetalitusel wabariigi peale wõetud kohustused maksu läbi täiesti õiendatud on, nii et lepingu kinnitamise puhul „Revalis'e“ wolitused aastakümneid kesta wõiwad. Riigikontrolli arwamise järele ei ole mitte soowitaw, waid sootu kahjulik riigi ärilist esitust aastakümneteks ühe eraettewõtte kätte anda ja temast kõigiti ärarippuwuses olla, rääkimata kõrgest wahekasust, 2½ % kõigi ope-

ratsioonide üldise summa pealt, mis riik ühisusele maksab. Muuseas olgu tähendatud, et äriilmas sarnase kõrge wahetalitusraha juures wahetalitaja ka kõik wastutuse operatsioonide kasulikkuse, korralikkuse ja kaupade headuse jne. eest täiesti oma peale wõtab, kuna aga „Revalis“ lepingu järele, nagu nimetatud, mingit rahalist wastutust ei kanna. Kui silmas pidada, et kolmest „Revalis'e“ osanikust kaks Wabariigi Walitsuse wälisdelegatsiooni liikmed on, jääb riigikontrollil arusaamatuks, miks ülewalmetatud lepingutegijad ministrid tarwilikuks pidasid riigi rahalisi asju wäljamaal ühe osatühisuse, mille liikmete enamus wälisdelegatsiooni ametnikud, läbi ajada, aga mitte samaks äriliseks otstarbeks riigi poolt wäljamaale saadetud delegatsiooni liikmete, kui niisuguste kaudu.

Riigikontrollil ei ole peale selle veel selge, mis õigusega delegatsiooni liikmed Puchk ja Eliaser, kes riigi palgal ja kuul wäljamaale asju ajama on saadetud, omale oma otsekoheste ülesannete täitmise eest 2½ % komisjoni on wälja kaubelnud. Kuidas „Revalis“ wabariigi ärilisi asju ajab, seda saab müidugi näitama tema läbi Prantsusmaal Ameerika likwidatsiooni komisjoni käest ostetud kaupade operatsioon. Riigikontrolli poolt wäljamaale saadetud komisjonile on muuseas ülesandeks tehtud selle operatsiooni kasulikkuse wõi kahjulikkuse üle selgusele jõuda. Komisjoni otsust wõib aga alles mõne nädala pärast oodata. Praegu riigikontrollis olewate andmete põhjal peab aga otsustama, et operatsioon mitte riigi kasu silmas pidades läbi wiidud ei ole. Nagu siia juurdelisatud hindade wõrdlusest, mis riigikontrolli kaubanduse jaoskonna juhataja poolt, peajasjalikult wäljamaa börsi teadete põhjal kokku seatud, selgub, on suur osa kaupu mitukümmend protsenti kallimalt ostetud, kui nad samal ajal wäljamaa turul maksid. Sellega ei ole „Revalis“ mitte lepingu § 5-dast kinni pidanud, mille järele ta kohustatud oli kaupu wõimalikult madalate turuhindadega ostma, ja kaotab seepärast igatahes õiguse 2½ % komisjoni nõuda.

Nii käib riigikontrolli protest Wabariigi Walitsusele, „Revalis'ega“ tehtud lepingu wastu. Peaminister ütles, et tõsi ju on, et on olnud nende operatsioonide juures, mis „Revalis'e“ kaudu aeti, asju, mis kiitust ei wõi leida, kuid hoolimata

sellest, ei tulla neist wäikestest asjadest suurt teha. Kuid ometi on need asjad, mida riigikontrolli protest kinni naelutab, niiwõrd tähtsad, et neid ei wõi nimetada wäikesteks — nad on koguni suured ja tõsised. See on kõigesuurem äriiline operatsioon, mida Wabariigi Walitsus on ajanud, ja see sündis ilma, et riigikontroll seda oleks teadnud ja koguni ilma, et ta hulk aega pärast lepingu tegemist sellest oleks teadnud. Riigikontrolli seaduses on aga selgelt ja otsekohevalt öeldud, et riigikontrollil ei ole mitte ainult järelekontrolli õigus, waid ka kindel eelkontrolli õigus. Seda seadust on rikutud sellega, et kontrollile ei ole „Revalis'ega“ lepingutegemisest selle eel, tegemise ajal ega kohe tegemise järele teada antud. See on esimene tõsine ja tähtis punkt. Kui meie nüüd edasi vaatame neid asjaolusid, mida riigikontroll siin oma protestis kinni naelutab, ja mis talle protestiks põhjust andnud, siis näeme, et need asjaolud sedawõrd tähtsad on, et riigikontrollil tõeline alus on olnud protesteerimiseks. Riigikontrollil oli põhjusi enam kui küllalt protesti awaldada „Revalis'e“ puhul. Kuid seda imelikum on, et riigikontroll, nähes, et „Revalis'e“ operatsioonid koguni kahjulikud olid, et ta seda küsimust mitte kindlat kujul päewawalgele ei toonud, nagu ta seda kohustatud oleks olnud tegema. See on mulle arusaamatu ja sel puhul tahan ma loota, et täna siin Asutawas Kogus selle kohta seletust antakse.

Kui meie nüüd edasi vaatame „Revalis'e“ asja, siis näeme, et peale nende suuremate süüdistuste, mis siin ette toodi, eestkätt riigikontrolli protestis, veel terwerida asjaolusid selgus peaministri kõnest, mis niisuguse suure ärilise operatsiooni juures, nagu „Revalis'e“ kaudu tehtud, täiesti lubamatud on. Selgus, et walitsusel — ostjal enesel ei olnud kontrolli Prantsuse kaupade wastuwõtmiseks, ja ta pidi usaldama ainult müüja kontrolli, mille tagajärjeks oli, et määrati kaela hulk wäärtuseta kaupa ja peale selle anti veel aineid, mida üldse tellitud ei olnud, nagu määratu hulk kartulid.

Siis edasi, mõne asjaolu üle, nimelt 2½ % tasu suuruse üle „Revalis'e“ liikmetele, oleme meie wahest ehk selgusele jõudnud sellest seletusest, mis siin anti. Oleme ka teatawa selguse nende „Revalis'e“ liikmete kohta saanud, kes peale selle ka wälisdelegatsiooni liikmed olid.

Walitsus seletab, et „Revalis'e liikmed, kes ka välisdelegatsiooni liikmed olid, oma osa 2½ % wahetalituse rahast olla riigikassasse tagasi maksnud. Kuid kuidas seda wahekorda komisjoni raha asjus riigikassa ja välisdelegatsiooni liikmete wahel korraldati, on väga iseloomulik. Peaminister seletas, et välisdelegatsiooni liikmed ainult suusõnalise lubadusega seotud olnud raha tagasi maksuma. Leping tehti „Revalis'ega“ 20. juunil 1919. a., ja alles 29. aprillil tehakse kirjalik leping „Revalis'e“ Eesti liikmetega, et nad oma osa riigikassale tagasi maksawad. Väga iseloomulik „faktikene“ riiklikust asjaajamisest! Edasi seletas peaminister, et walitsusel ei olnud mitte ainult kontrolööre kaupade wastuwõtmisel, waid tal puudunud ka eksperdid, kelle nõuannet kaupade wäärtuse määramisel tarwis oleks olnud, samuti kaubahulga tarwiduse kindlakstegemisel. Selle tõttu tulnudki eestkätt sarnased asjaolud, et mõnda ainet, iseäranis arstirohtu, liiga palju wõeti. Kuulake, riik teeb miljonilisi operatsioone ilma asjatundjateta! Kuidas neid operatsioone tehti, näitawad üksikasjad. — Nii näiteks osteti sannaal-õli „Revalis'e“ kaudu 12.000 naela — 5.620 kilogrammi, 176.000 dollari eest. Sõjawäe keskapteegi ladust oli wälja läinud septembrikuu jooksul 1. a. ¾ naela. Aastane tarwidus selle aine järele on kõige rohkem 40 kilogrammi. Seega osteti sannaal-õli wähemalt 140 aasta jaoks. Wõrdleme hindasid. (J. Reinthal, rhw.: Neid wõib Wenemaal seltsimeestele saata!) Palju olete saatnud? Andmete järele selgub aga, et selle sannaal-õli eest on maksetud 14 dollarit kilo eest, kuna aga Saksamaalt 10 dollarit kilo oleks saanud. Samasugune määratu hinnawahe on teiste kaupade juures. „Revalis'e“ käest ostetud saapad maksid 8 dollarit 8 tsendi paar, riigikontrolli andmete järele aga oli nende hind 5 dollarit 17 tsendi, seega wahe 3 dollarit paari pealt. Sel ajal, kui „Revalis'e“ kaudu osteti kohwi ja makseti 28 tsendi naelast, maksis kohw wabal müügil 21 tsendi nael, wahe 7 tsendi naela pealt. Siis edasi tööriistad. Kaheinimese sae eest makseti 8 dollarit 94 tsendi, mis aga üle 100 protsendi kallim on, kui riigikontrolli tabeli järele, kus sama saag 4 dollarit maksis. Wäikene käsisaag 2,91 dollarit, Rootsis aga sama saag 2 dollarit. Wahe

on seda suurem, kui silmas pidada, et Rootsi hinnad Ameerika omadest palju kõrgemad olid. Need on üksikud andmed toiduainete ja tööriistade kohta. Siin wõiks weel nimetada iseloomustamiseks arstirohtude hindu: asperiin, mis „Revalis'e“ kaudu osteti, maksis 4,55 dollarit kilogrammi, riigikontrolli andmete järele aga 3,33, — nii on siin määratu hinnawahe. Kuid mitte ainult kõrgeid hindu ei maksetud „Revalis'e“ kaupade pealt, waid weel pöörasemalt toimetati sisse wedades aineid, mida Eestis nii-kui-nii küllalt oli, kusjuures pealegi nende eest kõige pöörasemaid hindu makseti. Nii oli lugu kõigepealt kartulitega. Siin küll öeldi, et „Revalis'e“ käest olla saadud kuiwatatud kartulid üle poole rohkem kui tellitud, ja et selle tõttu olla ka hinda wähenдатud 50%. Kui aga silmas pidada seda määratumat kuiwatatud kartulite hinda, mis „Revalis'ele“ makseti, siis näeme, et see hind, olgugi 50% wähenenud, weel mitmekordselt üle käib sellest hinnast, mis kartulid meil kodumaal maksid. „Revalis'e“ kuiwatatud kartulite hind oli nii kõrge, et tooreste kartulite puud 250 marka maksma tulj sel ajal, kui kodumaa turul 7 marka kartulipuud maksis. See on ju midagi pöörast, ennekuulmatut! Siis weel küsimus, kas olid need kaubad, mis „Russ'iga“ põhja läksid, kinnitatud, mille wäärtus peaministri seletuse järele ligi 2 miljoni dollari ümber oli, ja kui ei olnud, — miks siis? Kogu see asjaajamine „Revalis'ega“ ja kõik need nähtused, mis „Revalis'e“ ümber on kogunud, annawad väga iseloomuliku pildi asjaajamisest, Eesti „riiklikust asjaajamisest“, ja kõik kuulujutud, mis sel puhul lahti on pääsenud kõiksugu kuritarwituste kohta, ei ole mitte põhjendamata, ja ses mõttes seletus, mis peaminister „Revalis'e“ asjus andis, on täiesti mitterahuldaw, mis asjasse mingit selgust pole toonud.

J. Temant (maal.): Kõik on rahulik! Kõik on korras! — Neid mõtteid kuuleme meie igakord, kui meie walitsuse esitaja seletusi siin kõrges kogus kuuleme. Mina isiklikult ei imesta selle üle. Oleme alles noored, meie poliitikaelu on arenemata, ja sellepärast on see arusaadaw. Meie elame hingeliselt weel wana elu. Wene walitsuse ajal, selle walitsuse ajal, kus alles olid alamad, mittekodanikud, oli see ju ikka nii, et igaüks, kes teistwiisi julges mõelda, kui walitsus soowis.

see oli riigiäraandja. Sarnaseid mõtteid kuuleme ka siin tihti meie walitsuse esitaja käest. Kui meie täna härra peaministri seletust kuulsime, tulid lõppudelõpuks needsamad heled kuuldawale. Häda sellele, kes teistwiisi julgeb mõelda, kui meie „walitsuse esitajad“. See seisukord on kodanikkudele raske. Haritud ilmas, kus edenenu poliitikaelu elatakse, ollakse tänuks wastasrinnale selle eest, et ta wigu tulewikus oma arwustusega ära hoiab. Meil aga ähwardatakse wastasrinnale mehi küll Riiga, küll Narwaga: piir olla meil lahti, wedur walmis ärawiimiseks. Kui meil siin kõrges kogus rahwaesitajad arwustusega üles astuwad, siis olen ma julge, et keegi siin mingisugust isiklikku huwi taga ei aja. Igaüks, olgu ta missuguse woolu esitaja tahes, on kõige paremast tahtmisest täidetud, ta soowib ainult ühte, et meil need tuhanded wead mitte ei korduks, mis meil ette tulewad, et meie noor poliitiline organism terweneks. See on ainult see mõte, mis minu arwates igal ühel, kes siin kõrges kogus teie ees üles astub, juhtnööriks on, kui ta oma mõtteid awaldab. (W a h e l h ü ü e: P e a k s o l e m a!) Wõib olla, et erandid on olemas, aga ma ei tahaks seda uskuda. Kui ägedad protestid omal ajal siin ja ajakirjanduses meie „Revalis'e“ asjus awaldati, siis on see arusaadaw. Ei tohi ära unustada, et seal on operatsiooniga tegemist, mille kogusumma 2 miljardini ulatab ja wahetasu üle 50 miljoni. Kui see nii on, ja kui meie tähele paneme meie rasket majandusolukorda, siis on see ärewus ju arusaadaw. Ei ole tarwis sellepärast rahwaesitajate ülesastumiste juures otsida ikka mingisugust tagamõtet, ja kohe arwata, et inimesed, kes üles astuwad, ei tea missugust halba soowiwad. Igatahes praegusel korral on kindel walitsuse esitaja seletuse järele, et „Revalis'e“ operatsioonid ulatawad 2 miljardi ligidale. Kui meie praeguse kursi järele rehkendame, siis tuleb wälja, et üle wiiekümne miljoni Eesti marga wahetaku makseti. Seda suurt wahetaku põhjendatakse sellega, et teistwiisi Ameerikaga lepingusse astuda ei oleks saanud. Meie pidime tahtmata sarnase „Revalis'e“ sünnitama, tõendatakse. Meie näeme aga, mis ilmas sünnib. Ka wenelased teewad praegu lepinguid, ja nagu näha, ei tee nad neid ka riigi nimel, waid leiawad teisi teid. Meil oleks „Revalis'e“ asemel

ka mõni kooperatiwasutus asju ajada wõinud, igatahes suurem jagu kasu ei oleks pruukinud wäljamaalastele tasuks minna. Mis jaoks just juut Rabinoff wahemeheks olema pidi, kellel Eestiga midagi ühist ei ole, see on arusaamatu. Kwiitungites, millest mulle ära kirjad kätte on sattunud, näen ma küll ka oma meeste nimesid ja sajatuhandalisi summasid frankides. Igatahes, meil on omal inimesi, keda rahuliku südamega näitedirektor Rabinoff'i asemele oleks asja toimetama wõinud saata. Et seda sünninud ei ole, teeb kirjuks terwe loo. Härra peaminister ütles, et „Revalis'es“ olid Eesti esitajateks härrad Puchk ja Sinisoff. Mul on aga arusaamatu, kuidas wõisid härrad Puchk ja Sinisoff olla ühel ajal riigiesitajad ja teiselt poolt lepinguosalised kui eraisikud. Iseloomulik on see, et nüüd anda wist mõni mees riigile teatawa summa ära, kuna leping oktoobriini tehti. Kui see nii on, kus need summad siis senni seisid? Öeldakse, riik saab tulewikus jao wahetaku omale. Mis teel? Kuidas on siis lugu selle wahetaku, mis meie mehed juba saanud on? Kas makstakse see tagasi wõi mitte? Sarnases suures asjas, nagu praegune küsimus on, oleks loomulik olnud, et meie kontroll awalikult Asutawas Kogus seisukohta oleks wõtnud ja öelnud, mis tal öelda. Kuulsin, et ta olla omal ajal protesti tõstnud praeguses asjas, kuid kas see ainult hääleks kõrbes jäi, on mul teadmata. Mispärast ta isegi praegusel ajal sellest ei kõnele? Peaministri kõnest peaks järeldama, et kõik on meil korras. Wõi on kontroll oma arwamist muutnud. Tal on ehk andmeid selle kohta, et asi nii hull ei ole, ja et ta siis eksis, kui ta walitsuse ees protesteeris. Miks ei astuta aga siis nüüd awalikult üles ja ei öelda: waadake, ma eksisin, kui protesteerisin, et see leping riigile kahjulik on. Minu endine arwamine põhjenes ekslikkude teadete põhjal, ma olen wahetaku oma waadet muutnud. Mis mind imestama paneb on see, et kontroll waikib. Wõib olla, on tal selleks põhjusi, millest edaspidi kuuleme, aga igatahes ei ole sarnane seisukord loomulik. Niisama ei pea ma seda loomulikuks, kui peaminister awalikult tõendab, et kõik on praeguses asjas korras. Andmed on olemas, mis teist räägiwad. Isegi kontroll oli hoopis teisel arwamisel, ta nõudis oma protestis, et leping kinnitatud ei saaks. Nagu ma

kuulsin, tahta aga walitsus seda lepingut ometi kinnitada, ilma et selle peale tähelepanu juhiks, et see operatsioon kunni kahe miljardini ulatab, mis meie wäikese Eesti kohta nii lihtne asi ei ole. Sarnasest summast ei saa meie nii kergelt üle. Peale selle on weel üks asi: meie poolt sai teataw komisjon wäljamaale saadetud, mis pidi seal järele uurima praegust asja. Härra peaministri suust ei ole meie aga kuulnud, missugusele otsusele see komisjon jõudis. Ta käis wäljamaal ära ja pidi sellepärast teatawa seisukoha wõtma. See seisukoht ei peaks ka walitsusele teadmata olema, kuid meie ei kuule Asutawas Kogus sellest kõigest midagi. See on jälle täitsa üks pime koht, millest meil midagi teada ei ole. Sarnase suure operatsiooni juures ei wõi ju ometi sarnast seisukorda loomulikult pidada. Mina isiklikult arwan, et terwet asja on põhjalikult tarwis Asutawas Kogus läbi uurida. Austatud Asutawa Kogu liikme härra Kornel'i ettepanek, et praeguse asja jaoks on tarwis iseäralik komisjon walida, ei ole minule aga wastuwõetaw. Ma paneksin ette seda asja rahaasjanduse komisjonile arutada anda. Seal oleksid kõik andmed käepärast ja esitajad kõikidest rühmadest, sellepärast oleks loomulik, et see asi seal saaks läbi kaalutud. Minu ettepanek oleks järgmine: „Walitsuse aruannet „Revalis'e“ asjus ära kuulates ja leides, et wõimatu on ühekülge ja lühikese seletuse põhjal nende suure tähtsusega majanduslikkude operatsioonide kohta, mis „Revalis'e“ kaudu läbi wiidud, igakülgeset ja täielikku ülewaadet saada, pealegi kui riigikontrolööri poolt Asutawale Kogule sellekohta mingisugust aruannet ei ole tehtud, otsustab Asutaw Kogu „Revalis'e“ asjaajamine rahaasjanduse komisjonile edasi saata, et wiimane seda wõiks riigi eelarwe kokuseadmise juures materjaalina tarwitada ja läheb päewakorras edasi.“

See oleks minu ettepanek.

Peaminister J. Tõnisson: Austatud rahwasaadikud! Härra Temant on minu seletusest nii aru saanud, nagu oleksin mina selles seletuses hüüdnud: häda opositsioonile, kes julgeb walitsusele wastu rääkida! Ma pean ütleva, et mul see mõttesegi ei ole tulnud, waid ma rõhutasin, et see on wäga arusaadaw, et omal ajal palju ärewust tundus Asuta-

was Kogus, ajakirjanduses ja meie ühiskonnas, ja põhjendasin, et suurel rahwahulgal ülesandeks on kindlalt kõige üle walwata, mis walitsus ja tema esitajad teewad. Ma just rõhutasin, et wäga hea on, kui arwustatakse ja walwatakse kõige üle, nii et selle wana tsaristliku waimu kukutamine meil täiesti üleapune on. Kellel seda waja on, kui keegi ütleb: „Ma kõnelen kui Nikolai esitaja!“ (J. Temant, maal.: Tegelikult tuleb nii wälja.) Minul on üks lähtekoht selles asjas, ja see oleks, et meie kõige arwustamise ja hindamise juures wõimalikult püüaksime eemale hoida selle eest, mida nimetatakse poliitiliseks skandaaliks. Meie ei tohi oma asju mitte sumbuma minna lasta, neid tuleb tuulutada kus tarwis, aga üleapune tolmutamine ei ole meie asjadele ei sees- ega wäljaspool tuluks. Kui meie nüüd selle lähtekoha omaks wõtaksime, et meie paremad esitajad oleksid koerust teinud, nagu kadunud Poska, kus meil awalikult tõepoolest nii kõneldi, et wanamees sunnitud oli oma au kaitseks nendele, kes teda teotasid, wastu hakkama. Kujutage ette, kui meie oleksime oma asjale sest tulu otsinud, et meie katsume teisele näidata, et meie oleme midagi alatut korda saatnud, kas teie arwate, et meie ainult selle inimese surnuks lööme, ei, meie lõhume terve asja, ja selles mõttes ütlen ma, et meie oma riiklikku huwi mitte tappa ei taha. Ses mõttes näeksin ma, et kui meil niisugusest küsimusest kõneldakse, et siis niisugune wõte ja waidlusabinõud kõrwaldataks, mis meil wahest ühe wõi teise erakonna poolehoidjatele enam-wähem poolehoidu ja heakskiitmist wõiwad tuua, sellepärast, et kus nagu midagi tuhiseb, käsile wõetakse ja wahest nagu halwas walguses püütakse kujutada, seal wõib olla, et öeldakse: „See on õige mees, kes meie riiklikus elus tahab õhku puhastada. Aga kui meie nüüd waatame, et asja ees ega teist taga ei ole, miks meie katsume silmapilklikku huwi äratada, ja ma wõin öelda, et minul, kui praeguse walitsuse esitajal, siin mingisugust huwi ei ole üht wõi teist asja teistes wärwides katsuda ilustada. Ma olen toonud õieti ühe üldliku waate selle asja kohta, mitte oma hindamisseisukohalt, waid nende inimeste seletuse järele, kes osawõtjad on olnud. Ma ei ole selle juures mitte nimetamata jätnud silmapilku, mis siin asja hindamise eelne on

olnud. Ka kontrolli seisukohta ei ole ma maha salanud. Küll ei ole ma üksikasjalisi kontrolli seletusi ja ka mitte selle küsimuse juriidilist külge iseäralikult hakanud analüeerima, sest walitsuse seisukoht oli juba algusest saadik see, et meie toome kõik dokumendid ja paberid Asutawa Kogu ette, ja siis hinnatagu kõike seda materjaali asjalikkude ardmete põhjal. Meil ei ole siis nagu kohtus, kus referent wõi aruandja kõik momendid ette toob, ja siis kuulajad ja wammutatud mehed oma otsuse teeksid, waid meie ülesanne on, nagu rahwaerakonna, tööerakonna ja sotsiaaldemokraatliku rühma poolt on ette toodud, asja põhjalik läbiwaatamine. Ma olen ka ära tähendanud, et kontroll oma wastuwaidluses ei ole pearõhku pannud hindade kõrguse ja selle määratu hindadewahe peale, millest härra Kruus siin kõneles, waid peajasjalikult selle lepingu iseloomu peale, nagu nüüd akl. Kruus, riigikontrolööri protesti ette kandes, ka pidi tunnistama. Sellega ei ole siin ka midagi maha salata tahetud. Kui oleksin nüüd tõesti seda hakanud ette tooma, mis riigikontrolöör wäliskommisjonis oma aruannetes on ette toonud, siis oleksin mina muuseas ka seda pidanud ette tooma, mis riigikontrolli wäliskommisjoni liikmete ja endise wäliskaubandusminister Köstner'i ja siis Aleksander Puchk'i ühisel läbirääkimisel ette on toodud, kus wäga palju asju wastamisi seletades toodi palju lihtsamal kujul ette, nõnda, et seal selgus, kuidas palju asju, mis näitasid nii wäga küsitawad, iseenesest mõistetawaks läksid, ja seal tunnistasid siis riigikontrolli wäliskommisjoni esitajad, et nemad on oma kohuseid täitnud, et nemad on kõik ette toonud, mis materjalide poolest leida oli; et sellel „Revalis'e“ operatsiooni hindamisel arwustawat seisukohta wõtta, see on riigikontrolli ülesanne, aga sellega ei ole tahetud öelda, et seal üks wõi teine asi iseenesest ei tea kui halb on, waid seda peab tunnistama, kui sa ka nüüd seda asja arwustad, ühe wõi teise puuduse leiad, aga tegelikke asjaolusid, milles tuli töötada, arwesse wõttes, peab tunnistama, et teisiti ehk waewalt ka mõni teine teha oleks suutnud, kui meie wälisdelegatsioon teinud on. Waadake, see on päris õigustatud seisukoht, iseäranis walitsus ei saa ju ainult prokurööri osa täita, waid ta peab katsuma, tegeliku elu nõudeid arwesse wõttes, seisukohta leida, mis rahuldaks õigeid nõudmisi ühelt kui teiselt poolt. Seal wõin ma öelda, et Asutaw Kogu wististi ka nende puuduste hindamisel, mis riigikontrolli wastuwaidluste ja riigikontrolli wäliskommisjoni wälissaatkonna aruannetes ette toodi, seisukoha leiab, mis mitte ainult hukkamõistew ei ole, kui tema kõiki asjaolusid tõesti arwesse wõtab ja kõiki materjaale tundma saab. Kui nüüd wormilikult akl. Kruus eelkontrolli puuduse juures peatas, siis on niihästi riigikontrolli kui ka arwustajate seisukoht selles wäga nõrk. Seda wõib nõuda. Aga kujutage nüüd omale ette, nagu ma jutustasin siin, et maikuul saawad teada, et on wõimalik saada ka Eestile saapakaupu ja määratu suure summa eest kaupu, mis meil hädapärast waja on, kuid meil ei ole kopikatki raha, et meie laewa saaksime üürida selleks, et neid kaupu ära tuua, aga kaupu wõib 10 miljoni peale, weel rohkem, kunni 18 miljoni peale saada, ja kui teatakse, et kui mitte ei tule kuskilt raha, siis näljamässud wõiwad tulla, sõjawägi jääb nälga ja kõik terwe wõitlus, terwe Eesti wabaduswõitlus on küsitawas seisukorras, nüüd kus meil on tarwis jõudu kokku wõtta, et Pariisis näeksid inimesed, et meie siin mitte ei ole ainult hoogu wõtmas, waid et meie ka wastu peame ja sellepärast lugupidamise ära teenime rahwaste poolt, kellel meie riiklus on tunnustamisel. Nüüd, kus kõik kaalu peal on, wõime meie saada suurepäralist toetust. Tarwis ometi midagi ära teha, kuidagi wiisi seda kasutada. (J. Temant, maal.: Kas Rabinoff ka seda mõtleb?) Kuulge, kui ka wana saatan ise oleks tulnud ja kui oleks olnud Eesti delegatsioonil teada, et selle saadikuga kaupa tehes wõib Eestit päästa, see wälisdelegatsioon ja juhatus, kes mitte ei julge akti teha oma werega alla kirjutades, — ei oleks wäärt olnud, et tema meie poolt wälja saadetaks, waid ta pidi kõik tegema, et Eestit iseseiswaks kinnitada. (Wali kiiduwaldus pahemal pool ja keskel.) Teie wõite arwata, et Jaan Poska, kahtlemata kõige parem jurist Eestis ja kõige selgema peaga ja kainem mees, ei läinud mitte mingisuguse nalja pärast niisugust lepingut tegema, mille pärast edaspidi arwustust ja seda ja teist oodata oli.

Kui ta esimese telegrammi saatis, et on wõimalik saada niipalju kui ma mäle-

tan, ligemale 8 miljoni eest mingisugust kaupa, siis ei lisanud ta mitte ilmaasjata juurde. „aga mitte ühte sõna väljaspool, kõik jutud wõiwad terve asja nurja ajada“. Tuli nõnda välja, et keegi ei teakski seda, et meie ilma rahata, ilma krediidita, ilma kindlustuseta oleme.

Nüüd kujutage omale ette, et tarwis oleks olnud Tallinnast riigikontrolli esitaja sinna kutsuda, et järele waadata, kas see kaup ka igatpidi kasulik on, et tema oleks pidanud selleks rahuldust andma, et meie eelkontrolli seadused rahuldatud oleksid, et keegi midagi ei wõiks öelda, et need mehed meie ajutist konstruktiooni ei pea silmas. ja siis oleks see väga peenike korrektsus asjaajamises olnud, mitte aga riigimehelikkus. Nüüd oli see riigimehe tegurwiis, ja ma pean ütleva, et wana Poska, kui ma saaksin nüüd weel, siis pigistaksin tema kätt selle enesesalgamise eest ja selle hoolimatuse eest, mis teda siis wahnustas tegema sammu, millel niisugune suur tagajärg oli.

Aga kui teie oleksite olnud Pariisis sellel ajal, siis saaksite Poska't ja tema kaaslastest weel paremini aru. Mina isiklikult olen ses õhkkonnas mõned nädalad olnud ja ma wõin öelda, et ma saan kõigist sellest aru ja ka mõnest teisest lepingust, millest me ärimehed nüüd aru ei saa. Ma saan kõigist neist asjadest väga hästi aru, sellepärast, et selles õhkkonnas tuli nõnda töötada, et sa pidid silmapilke tabama, et sa pidid kõik konjunktuurid ära kasutama, et sa pidid katsuma kõik teha, ilma et sul midagi käes oli, — selleks, et wõita rohkem, kui teised wõimsad oleks wõitnud. Just selles mõttes on see wormipudus, see välispidiste sekresitide nõuete tähelepanematus see, mis iseloomustab tõsist asjaajamist elusate tegelaste juures. Kes kalkuleerib, ja kes wõib suurte jõududega malet mängida, sel ei ole tarwis mitte kõike katsuma ära kasutada, nagu meie mehed seda pidid tegema, kes on paari aastaga väljaspool Eestit iseseiswuse kasuks palju korda saatnud. Teiste meelest oli see ainult mäng. Oli nõnda, et tulid Balti sakslased sinna ja ütlesid: „Noh, mis te siis arwate ära teha, et teie nii kangekaelselt oma seisukohale jäete ja mitte sammugi sealt reaalsele nõuetele wastu ei nihku.“ Jah, waadake, sellepärast arwan mina, et kõik see lepingu välispidine pudus on siiski arusaadaw, aga ka seesmiselt ei ole seal mitte niisuguste

wõimatustega tegemist, nii kui rhs. Kruus siin ette tõi. Tema ütleb, et läinud aastal tehti leping maha, et „Revalis'e“ osatühisuses pidid isikud Eesti wabariigi esitajana osa wõtma, aga mitte kui eraisikud, ja alles aprillil 1920. a. teewad nad suusõnal lepingu, et nemad kui eraisikud tasu ei wõtagi, waid ainult kui walitsuse esitajad. Umberpöördukt on aga asi nii, et algusest saadik tehti leping nõnda maha ja suusõnal lepiti kindlasti kokku, ja delegatsiooni protokollides on lepingu kohta tähendatud, et need esitajad on walitsuse esitajad ja saawad komisjonist osa walitsuse nimel, mitte kui eraisikud. Peale selle lepiti weel kokku, et nad kindlustawad seda. Seal oli omawahel kõneldud, aga ei olnud mitte fikseeritud. Et aga nüüd selgus oleks ja pärast keegi ka kuritahtlikult öelda ei saaks, et need isikud wõiwad ka komisjoni tasust isikutena osa saada, siis on Wabariigi Walitsus, nüüdne Wabariigi Walitsus, kirjaliku lepingu nendega maha teinud aprillikuul. Nii on see asi, ja iseäranis seestpidi oli see asi juba läinud aastal selge, siis juba, kui seda lepingut tehti, nõnda et seestmist wastolu mitte ei ole. Mis nüüd selle operatsiooni läbiwiimisel kaupade walikusse puutub, siis ei ole ma ka siin püüdnud midagi siluda ega maha salata. Ma olen ette toonud, et siin neid õnnetuid kartulid on ostetud ja et seal sandaal-õli, mis rhs. Kruus'i arwamise järele sõjawäele 100 aastaks jätkuks. Olgu ta mis ta oli, minupärast kas wõi kastoori, kui ta praegu meil oleks, küll ta oleks aga wäärt. Waadake, seal wõtke juba teisiti asi käsile ja see ei puutu enam „Revalis'esse“. Seal wõin ma ka juba ühes kõneleda. Lugu on nõnda, et juba siis kõneldi välisdelegatsioonis ja anti ka walitsusele teada, et walik on niisugune, ja kui meie ei saa wahest kõiki ära kasutada, siis wõime need asjad, mis meil enestel waja ei ole — maha müüa, ja saame ometi raha. Mäletate, kui meie siin küsimust arutasime, osalt ma oponeerisin selle wastu, et summa on väga suur, aga kõnelesime ometi sellest ka, et kui tarwis on, müüme mõne osa maha. Selles harwas wäljawalikus oli näiteks kohw. Toitlusminister ütles, et kohw hirmus kallis on, ja kohwipudus kedagi ei sureta, siis müüme paari aasta jagu kohwist maha ja saame hirmust hinda. Nelja kunni wiie aasta pärast wõib olla müüb walitsus ka kohwi maha, ja kõik kohwisõbrad lähewad „Lindenisse“ ja minu-

pärast weel teisale. See asi ei ole mitte kaotatud, need ei ole mitte nii nagu kaubad, waid need on siiski wäärtused, millest meie midagi teha wõime. (W a h e l h ü ü e: K a s t u b a k a t k a m ü ü d i?) Tubaka, kui siin on midagi ülearu, müüme maha. Aga ma ütlen: kahjuks oleme meie enamasti kõik ära tarwitanud, mis seal saada oli. Mis te nüüd ka ütlete nende määratute hulkade kohta, siis ei ole nad küll läinud aasta oludes mitte ülearused olnud ja teiselt poolt ei ole need määratud hinnawahed, millest kõneles rhs. Kruus, ka mitte nii hirmsad olnud, nagu riigikontrolli wäliskomisjoni esitajate läbirääkimistel „Revalis'e“ esitaja Puchk'i ja endise kaubandus-tööstusministri selgus. Nad tunnistawad, et lugu oli nõnda, et kaupu ostisime meie pikaajalise krediidi peale, ilma rahata, ilma kindlustuseta, peale selle Prantsusmaalt, ja ei mitte Ameerikast, ja osalt isegi nõnda, et kaup tuli laewaga Tallinnasse. Iseenesest mõista, et siis hinnad siin kõrgemad olid, kui puhasraha eest Ameerikast ostes. Teiselt poolt ei oleks ka nii palju laidetud ja teiselt poolt hästikiidetud kuiwatatud kartulid mitte nii wäga kõrgehinnalised olnud, nagu siin ette rehkendatud, sest mitte ainult kartulihindu ei vähendatud 50% wõrra, waid ka aiawiljasegude hulka. Mis seal kartulitega koos oli, hinnati odawamalt 50%, see tähendab mitte ainult 50% kartulitehinna eest, waid ka kuiwatatud puuwili tuli poolehinnaga kätte. Tõmmake see kartulitehinna maha, siis näete, mis need kartulid meil maksuma tulid. Ja meie ei saanud wärsked kartulid sõjawäele sööta, waid tuli leiba anda ja sellele jätkuks kuiwatatud kartulid, siis olid need kartulid meil wäga palju wäärt, nagu sõjawäe warustusülem seda mitu korda kinnitanud. Mis sellesse puutub, et meie ei ole kõiki kaupa kätte saanud, waid aurulaew „Russ“ on põhja läinud suure koormaga, kus ligi 2.000.000 dollari eest kaupa oli, siis oli see üks suur löök, mille peame tõesti kaubatalituse hinnast maha tõmbama. Aga mina pean ütleva, „Russ“ oli kinnitamata ja see on tõesti meile kadunud. Aga selles ei wõi „Revalis't“ ega wälisesitust süüdistada, waid see oli Wabariigi Walitsuse otsus, mille järele wõidi ka meil Ameerika kaupa ilma kinnitamata Prantsusmaalt ära saata. See Wabariigi Walitsuse otsus ei olnud kerge teha. Nüüdne walitsus wõib sellest üsna kainelt kõneleda. See oli endise Waba-

riigi Walitsuse otsus. Aga mis pidi temagi tegema: emb-kumb, kas pidi kaup Prantsusmaale jääma senniks, kui kuidagi wiisi linade eest edaspidi wäliswaluutat kokku oleks tulnud, et kaupade kinnitamiseks raha saada. Läinud aastal tuli linu wisalt kokku ja mujalt raha saada ei olnud. Oleksime meie wõinud loota kuskilt mujalt raha saada, et laewa üürida ja kinnitada, aga siis oleks meil asi wiibinud ja sellepärast kõik need hädalised kaubad saamata jäänud. Mitte ainult „Russ“ ei olnud kinnitamata, waid see otsus käis ka teiste kaupade kohta, see oli oma kodune kinnitus. Kui mitte ei oleks üldse seda, ma ütlen, peaaegu heroilist otsust tehtud, kus Wabariigi Walitsus suure wastütuse rahwa ja riigi ees oma peale wõtnud, siis oleks riskeeritud, et meie neid kaupu ülepea ei oleks saanud. Sellest seisukohast wälja minnes peab aru saama, et see otsus on tehtud õnnelikult ja kui nüüd 12.000.000 dollarist 1.700.000 hukka on saanud, siis peame seda küll kahetsema ja kahjude arwele kirjutama, mida iga ettewõtte juures kartma peab. Kui teie oleksite kõik need kaubad täiesti ära kinnitanud, siis ei oleks see ka mitte odawamaks läinud, kui ta meil läinud. Et „Russ“ siia jõudes meie oma rannas hukka läks, siis oli see üks teataw õnnemäng, mille üle wõib otsustada kuidas tahetakse, nii kergeemeelseks ei saa teda aga mitte hinnata. Kui nüüd akl. Temant siin rahwa hingeoluliselt seda meelde tuletab, et „Revalis'e“ asi teatawat ärewust sünnitas, kui see operatsioon käimas oli ja teda arwustati, siis selle wastu ei wõi waielda, see on tõesti suur summa meie rahwa kohta, kuid et 305.000 dollarit miljonid oleksid, see oleks ka nüüd liig, meie peame seda tolleaegse kursi järele arwates wõtma, siis tuleb teine summa wälja. Kuid see weel ei selgita seda, kui tänawu öeldakse, et meie „Revalis'e“ osauhisus asutati selleks, et kaupu saada, aga weneled seda sugugi ei tee. Kas meie nüüd tõesti hakkame wälisdelegatsioonid tema juhatajatega asutama nagu weneled, see on nüüd tõesti wõimatu. Kas Eesti ei oskanud kooperatiivisid luua, nagu seda nõukogude mehed oskawad? Ma ei tea, kas meie osauhisused selle wõõrawerelise härra Rabinoff'iga cesot-sas mitte ometi weel paremini ei teinud? See on ju õige, wõõras weri ja must nagu juut ikkagi, aga peab ütleva, — osaw inimene. Ja nüüd hinnatagu teda kuidas

tahes, aga selles asjas on meie wana Poska selle operatsiooni läbiwiimisega oma teatud seisukoha kõrgusel ja wana Poska ei ole jällegi inimesetundjana mitte eksinud. Ja teised ka, nõnda et kui nad ennast selle lepinguga on köitnud, siis peab osalt seda arwesse wõtma, et meie välisdelegatsioon oma juhatusega on sellest järeldanud, et kui meie saame selle operatsiooni teha, ja kui meil tulewikus veel kord sarnast operatsiooni tarwis on, siis tarwitame „Revalis't“, kui ta tublisti asju ajab; ei aja tema asju mitte hästi, siis ei ole Wabariigi Walitsusel teda tarwis, waid küll meie eraalgatuse mehed ise siis Ameerikaga toime saawad. Sellelt seisukohalt on tõesti öieti wähe põhjust selle juudi pärast oma werd ärritada. Nagu öeldud, on tema wäga kaua Ameerikas olnud. Nagu paljudel teistelgi, on ka temal palju Ameerikast külge hakanud, nii et tema Ameerika mehena wõib esineda. Öieti ei ole tema mitte lihtne juut, waid Ameerika ärimees ja osaw inimene. Sellelt seisukohalt on ka meie välisdelegatsioon teda hinnanud. Ühelt poolt on öeldud, et mina olewat ülearu waikinud ja ei olewat mitte kõiki ära öelnud ega hinnata katsunud, mis iseäranis riigikontroll on ette toonud. Nagu juba enne tähendasin, ei tahtnud ma mitte täpipealset aruannet anda. Peale selle on riigikontrolöör ise Asutawa Kogu liige, ja kus tarwis on toob tema ette, mis tema seisukohalt õige tarwilik on. Minul ei ole tõesti mitte tarwis riigikontrolli seisukohta siin esitada, sest siin wõin ma kergesti eksida ja wahest ka puudulikke andmeid tuua. Edasi ei tahtnud mina neid sisemisi waidlusi, mis walitsuses olid riigikontrolli protesti puhul, üksikasjaliselt ette tuua, sest seda wõidakse lähemalt komisjonis arutada. Minule, kui era-konnamehele oleks see kasulik olnud ühte wõi teist asja iseäranis laiali kiskuda, kuid mis jaoks seda? Teiselt poolt panakse mulle pahaks, et mina olla seisukohta wõtnud ja ei olla mitte ainult materjaali ette toonud. Keda sa tahad siin öieti rahuldada? Teed sa ühtemoodi, siis on paha, teed sa teistmoodi, on jälle paha. Ma ei ole katsunud mitte kawaluse seisukohalt siin midagi wõtta wõi wõtmata jätta, waid nagu öeldud, katsusin üldise pildi anda. Kui mõni asi mõnikord illusamini lõpeb, kui mõni kartnud wõi uskunud on, ega see meile siis kahju tee. Anname meie asja komisjoni ja wõtame selle kohta ilma, et suurt kära teeksimet,

seisukoha, siis on see asjale palju kasulik, kui et meie temast sündmust teeksimet. Walitsuse seisukohalt on ikka kõige parem, et asi heasoowilikkuse sihis lahendatud saaks. Selles mõttes arwan mina, et positiiwse seisukoha wõtmine kõige parem oleks. Walitsemine on ikka see, et katsutakse positiiwseid jõude käima panna, et jõudude wahel wastolusid kaotada ja tasakaalu luua. Waadatagu selle asja peale kuidas tahetakse, kuid kes tahab nüüdsel ajal Eesti walitsuse tegewusest osa wõtta, see peab katsuma kõiki ülearuseid hõõrumisi, mis mitte paratamatusest tingitud ei ole, kõrwaldada.

Riigikontrolöör K. Einbund:
Austatud rahwasaadikud! „Revalis'e“ asjast kõneldes paistab mulle, et meie peame kindlasti lahutama operatsiooni ja „Revalis'e“ ning walitsuse wahel tehtud lepingu. Operatsioon on ainult esimene samm, mis „Revalis'ele“ lepingu põhjal on antud. Kuna leping ise kestew pidi olema, siis pean ma tarwilikuks kõigepealt kõneleda just lepingust ja pärast seda operatsioonist. Pean tähendama, nagu mulle näib, on läbirääkimised Asutawas Kogus algusest saadik ebaõigele pinnale sattunud ja nimelt sellepärast, et ei ole üldiselt teataw olnud, mis põhjusel on tänane Wabariigi Walitsuse ülesastumine „Revalis'e“ asjas ette wõetud. Nihästi akl. Kruus kui ka akl. Temant, wõtsid selle asja nõnda, et nagu oleks see walitsuse seletus olnud arupärimise peale, kuid niisugust arupärimist ei ole mitte olnud, sest see arupärimine lükati tagasi. Järelikult peab olema mingisugune juriidiline alus, mispärast Wabariigi Walitsus siin seletust annab. See alus on riigikontrolli protest lepingu wastu, mitte operatsiooni wastu, waid lepingu wastu. Riigikontrolli seaduse järele on lugu nõnda: kui riigikontroll eelkontrolleerides mõne kawatsusega mitte rahul ei wõi olla, wõi mõne lepinguga, siis wõib Wabariigi Walitsus selle lepingu ise küll täide saata, kuid tingimise, sellest Asutawale Kogule aru anda. Kui nüüd protest tuli, siis pidi Wabariigi Walitsus tahes wõi tahtmata seletusega esinema. Ma ei taha siin sellest kõnelema hakata, et olid pikad waidlused härra Strandman'i kabinetil ajal selle kohta, kas walitsus peab seletusega Asutawas Kogus esinema wõi mitte. See asi anti riigiõiguse komisjoni lahendamiseks, aga see on nüüd kõrwaline asi, millest ma kõneleda ei taha. Fakt on see,

et Wabariigi Walitsus on ometi aruandega esinenud ja just aruandega lepingu kohta. Kui aga Wabariigi Walitsus ka sõna on wõtnud selle operatsiooni kohta, siis ainult sellepärast, et näidata, et selle lepingu põhjal „Revalis'e“ asjaajamine niipalju, kui see puutub sellesse operatsiooni, on walitsuse seisukohalt waadates korralik olnud. Ainukese põhjendawa faktina toodi selle operatsiooni kohta ette tänasel Asutawa Kogu istumisel, et riigikontrolöör omal ajal selle lepingu wastu protesti oli awaldanud. Riigikontrolöör protesteeris lepingu wastu sellepärast, et temale teatawaks sai, et see leping mitmeti tema huwidele ja nõuetele mitte ei wastanud, nõnda nagu meie sellest sel ajal aru saime. Riigikontrolöör oli lepingu wastu sellepärast, et kuigi kinnitati, et see leping mitte jäädaw ei ole, kuid ometi paistis, et selle lepingu põhjal ka weel teisi operatsioone ette wõtta saaks. Protestil oli 2 peapõhjust: 1) oli see leping wäga kauakestew, paistis wähemalt esialgu niisugusena, ta pidi ikka umbes niikaua kestma, kunni wõlad ja muud operatsiooni puutuwad asjad õienatud. See oleks aga õige kauakestew olnud ja sellelt seisukohalt waadates ei wõinud riigikontroll lepinguga mitte rahul olla. Teiseks, oli protest selle kohta, et lepingust mitte ei selgu, kas Wabariigi Walitsuse poolt nimetatud esitajad saawad komisjoni wõi ei saa. Lepingu järele saawad nad komisjoni, kuid härra Poska suusõnalise ettekande järele ei pidanud nad seda mitte saama. Meie jäime sellele seisukohale, et neil õigus on komisjoni saada.

Ma wõin tähendada, et wähemalt kindlalt kinnitatud protokollil kogu selle asja kohta ei olnud. Niipalju kui minul teada, sellekohane arusaamine aga oli ja see on kindel, et see puhas arusaamine oli ja õige mõistmine asjaoludest, nagu nad tõesti mõeldud olid. Kuid nagu ma ütlesin, wõtsime meie lepingu kui kauakestwa ja toonitasime, et see leping tuleb parandada niiwõrd, et tulewikus kellelgi ei tuleks tahtmist seda punkti enese kasuks tarwitama hakata. Peale selle wõtsime weel arwesse teise punkti selles lepingus, mis ütleb, et lepinguosalised ei tohi lepingust lahti öelda, kui kõik teised sellega ühes nõus on. Seda teist punkti arwesse wõttes pidi riigikontroll arwamisele tulema, et seda tulewikus mõne walitsusesituse poolt oma kasuks wõidakse tarwitada. Peale selle oli seal weel teisi asjaolusid

juures. Wabariigi Walitsus oma esimeses koosseisus waidles sellele protestile wastu, kuna teine walitsuse koosseis seda aktsepteeris. Nüüd on aga meie protest täitmist leidnud. Kolmandaks tõime meie ka hindade kohta arwamisi ette, ja ma pean nüüd ütleva, et kui seal hindade juures nüüd natukene wahet leiti, see suurt põhjust protestiks ei anna. Ameerika turul wõisid tõesti teistsugused hinnad olla, kui Saksa turul, kuid meie pidime neid Ameerika turult ostma teatawate kombinatsioonide tõttu. Need on niisugused asjad, et nende juures ühel ja teisel seisukohal wõib olla. Nõnda peab siis ütleva, et ka walitsus oma teises koosseisus meie protesti mitte ei annulleerinud. Kuigi nüüd kõike seda seletust ära kuulates üksikasjad weel mitte lahendatud ei ole, siis arwan ma, et meie selle komisjoni ülesandeks jätame.

Mis nüüd puutub sellesse operatsioonisse endasse, siis ma arwan, et ütleva peab, et see operatsioon üldiselt kasulik on olnud Eesti wabariigile nende kokkuwõtete järgi, mis wäliskomisjon, kes walitsuse poolt sel puhul wälja saadetud, on teinud. Ja kuigi seal see asjaolu ette on toodud, nagu sellekohasest aktist näha, mitmed wäärnähtused, siis ei wõi sellest mitte üldiselt järeldada, et see üldist komisjoni kokkuwõtet annulleeriks. See operatsioon oli tarwilik ja pidi ette wõetama, kuid kõiki neid asjaolusid, mis sellesse asjakäigusse ja aktisse puutuwad, ei ole minu arwates mitte tarwis Asutawas Kogus ette tuua. Meil ei ole mitte tegemist operatsiooni endaga, waid lepinguga. Minul kui riigikontrolli esitajal ei ole ka ühtegi juriidilist alust praegu Asutawale Kogule seda akti hakata ette kandma, sest esiteks ei ole Asutaw Kogu seda küsinud ja üksikute Asutawa Kogu liikmete nõudmise peale ei ole mul ka selleks põhjust. Wõin aga tähendada, ja pean ka tähendama, et asjaolu, mis rewideerimisaktis ette toodud on, see lahendatakse hoopis teisel teel, kui Asutawa Kogu kaudu. Pannakse wastawate ministeeriumide kaudu kohtule ette ja lahendatakse wiimase kaudu. Ma pean weel ütleva, et wõimalik on, et ka see akt kohtu kaudu üksikutes asjades lahendada tuleb. Need on kõik asjad, mis wäga loomulikud on, kuid mis mitte Asutawas Kogus ette kanda ei tule ja sellepärast läheb ta sellest operatsioonist mööda. Seda teen ma weel rohkem sellepärast, et riigikontrollil selle operat-

siooni asjus praegu kindlat seisukohta võtta võimatu on. Ühe operatsiooni kohta võib riigikontroll ainult järelkontrolli teha, see tähendab kui materjal on tulnud walitsuse ja teiste wastawate ministriumide käest riigikontrolli kätte. Kuid senni ei ole kaubandusministeeriumi ja peaministri poolt nende arwude kohta, mida nad siin ette tõid, mingisugust kindlat aruannet tulnud, ja sellepärast ei või ma selles asjas seisukohta võtta. Saadud arwud peame enne läbi kontroleerima, peale selle, kui nad järelkontrollis on läbi kontroleeritud, siis esinewad nad riigi üldises aastaaruandes. Sellepärast, kas need arwud õiged on või mitte, kas nad tõele wastawad, selle kohta ei saa praegu riigikontroll seisukohta võtta ja ei olegi tarwis seisukohta võtta. Walitsuse teadaande, muuseas ka selle operatsiooni kohta, peab võtma niisugusenä, nagu ta on, kuna lõpulik aruanne tuleb üldises aruandes, kus tulewad asjaolud õiendusele, mis mitte seaduslikul alusel ei ole tehtud. Need aga lahendatakse kohtu kaudu, aga mitte Asutawa Kogu kaudu.

Ja nõnda näib minule, et Asutawa Kogu liikme härra Kruusi arwamine ja osalt ka süüdistamine, et miks riigikontroll ei ole oma aruannet Asutawale Kogule ette toonud, et see süüdistus on ilma juriidilise põhjata. Mul ei ole ühtegi alust pöörata aruannetega Asutawa Kogu poole, niipalju kui see puutub rewideerimisesse riigikontrolli asjus, sest seaduses on ette nähtud, missuguses käigus nad siia peawad tulema, nagu praegusel korral ka lepingu aruanne on tulnud: esiteks protest, siis walitsuse otsuse täidesaamine ja viimaks walitsuse aruanne. Nii ei ole mitte mina kohustatud aruandjana esinema, kui seda Asutaw Kogu ei nõua, waid esinema on kohustatud täidesaatew wõim. Ka üldse oleks täiesti võimatu, kui niisuguseid wäikseid asju riigikontroll hakkaks õiendama Asutawa Kogu kaudu, sest Asutaw Kogu lõppude-lõpuks on ikkagi seadusandlik instants, aga mitte walitsew instants.

Nõnda kõike seda arwesse wõttes pean tähendama, et tõesti kõige õigem oleks praegusel korral, et see leping, enne kui Asutaw Kogu seisukoha peaks wõtma, peaks minema komisjoni kätte. Ka minu arwamise järele on võimatu seisukohta võtta selle lepingu kohta, sest praegu on see weel lahtine, kas ta on wastuwõetaw, see on weel alles lahtine

küsimus. (Hüüe pahemalt poolt: Annulleeritud!) Noh, ta ei ole weel mitte annulleeritud, sest meie ei tea, kas wastaspool wõtab selle annulleerimise wastu, või ei wõta, õieti on küsimus lahine ja sellepärast enne kui Asutaw Kogu mingisuguse sõna selles asjas ütleb, nõusolekut awaldab, või mitte, — peaks see leping komisjoni kätte antud saama, kus materjal pro ja contra läbi waadatud võib saada.

Edasi, rahwasaadik Temant nõudis, miks välisasjade komisjoni akti ei ole ette kantud. Sellekohta ma andsin juba seletuse, et mul ei ole mingisugust juriidilist alust hakata Asutawale Kogule niisugust akti ette kandma, ja kui üksik Asutawa Kogu liige seda minu käest nõuab, et mina peaksin kaubandus- või tööstusministeeriumi rewisjoniakti ette kandma, siis ei saa ma seda mitte teha. Ma tähendasin juba, missugune on aktis ettetoodud materjali lahendamise tee — kas wastawa ministeeriumi või kohtu kaudu, ja ainult seda teed saab tarwitada riigikontroll, ja on kogu aeg ka seda teed käidud: kõik need aktid on esmalt wastawale ministriumile, siis Wabariigi Walitsusele ühes meie arwamisega saadetud, ja sel teel saawad asjad lahendatud. Kui aga Asutaw Kogu tõesti ka neis asjus peaks otsuse tegema, et neid temale ette kanda, muidugi, siis on teine asi.

Nõnda oleks see õieti kõik, mis mul „Revalis'e“ asjus öelda on praegusel korral.

O. Strandman (töer.): Austatud Asutawa Kogu liikmed! Pärast peaministri põhjalikku seletust on suurem osa sellest ära öeldud, miks ma sõna wõtta tahtsin. Lubage ainult paari asja juures peatuda, mis tollaegset seisukohta walgustab.

Kui nüüd härra Temant ütles, et wene-lased talitawad teisiti, siis wõin küsida härra Temant'ilt, kas olid meil need kullamiljonid? Kuipalju oli meil tagawaru? Meil ei olnud paberitki tol ajal anda, ja sel ajal paberit ei wõetud kuskil wastu. Mina olen wenelaste juures käinud, nende korteris ja näinud, et seal kümned ja sajad inimesed ootawad, et neile kaup pakkuda ja sealt kulda saada. Ma pean ütleva, et Eesti walitsusel, kui see kaup tehti, ei olnud mitte kopikat kulda ja ei oodanud ükski inimene, et ta wõiks temale anda, ei tulnud ka ükski meile seda kaup wõlgu pakkuma, sest et mingisugust loo-

tust ei olnud, et ta oma tasu kätte saaks. Selles mõttes ja sellest seisukohast tuleb seda asja arutada. Ma ei tea, ma olen kuulnud, et iga inimene peab asarti tegema, ja et see, kes kaalub ja midagi ei julge, riigimeheks ei kõlba. Ja sel juhtumisel, kuigi ma ei tea, kui õige see oleks, ja kas välisdelegatsioon ja walitsus oma otsuse juures ka asarti on mänginud, pean ma isiklikult ütleva, et ma ei kahtle: kui ma praegu samal seisukohal oleksin ja walitsuse eesotsas seisaksin, kui tol ajal, ma ei kahtleks silmapilkugi niisamasugust lepingut kinnitada, ehk küll kõik see sopawalamine ja süüdistamine selle eest kanda tuleks — kui seda Eesti riigile tarwis oleks. Ja see mees, kes oma isiku pärast, kõike seda soppa kartes, seda ei oleks teinud, see ei oleks mitte riigimehlikult talitanud, waid oleks argpüks olnud, kui ta oleks öelnud: mingi kõik hukka, kui ma aga ennast päästa saan. Ja sellelt seisukohalt — härra Hünerson'i ei ole praegu siin, ta tegi iroonilise märkuse, et peame tänu ütleva — teen ma seda tõsiselt, kui ütlen: mehed, kes selle lepingu tegid ja selle läbi wiisid, uisapäisa läbi wiisid, need olid suure, wõib olla Eesti riiklikus elus palju suurema teene saanud, kui need, kes ajalehtedes nende peale seda sopakallamist tahawad jätkata. Ei tohi ja ei pruugi mingisuguseid asju olla, mis walgust kardaksid, ja kui praegu peaminister ütles, et oleks ette tuua neid asju, mis eelmist walitsust mitte ei walgustaks kõige paremini, siis pean ütleva, et ma ei karda seda asja ette tuua, mis riigikontroll puudutas, ja pean ütleva, et siin ka walitsuse asjaajamises teataw lohakus nähtawale on tulnud — seda ei saa meil salata. Lugu on nii. Kui härra Poska wäljamaalt tagasi tuli, see oli pärast Asutawa Kogu kokkuastumist ja uue walitsuse loomist, siis tehti ettepanek, et selle ostetud kraami peab ilma kinnitamata siia wedama, sest et meil kinnitamiseks raha ei olnud. Walitsuses ei waieldud selle üle, arutati läbi ja tuldi otsusele, et kraami on waja osta — meie teadsime — sõjawägi on palja jalu, ja mul oli juhus Tartus meie tagawarapõlgus näha, kus meie sõduritel isegi püksa jalas ei olnud. Wõib olla, et neile saapaid ja püksa ka mujalt turult oleks saanud osta, aga seda raha teie meile ei andnud, et meie mujalt oleksime saanud osta. Ja kui meie nad siis Ameerikast ostsime, siis panime oma sõjawäe rii-desse, andsime talle saapad, ja selle läbi ta ka wõitis sõja. Ma titlesin juba, et ettepa-

nek, kaup kinnitamata tuua, wastu wõetud pidi saama, sest raha meil selleks ei olnud, et kinnitada. Wõib olla, kui riigikontrolli seisukohale asuda, siis peab kaup kinnitatud olema, kuid walitsusel teist teed ei olnud, ta pidi otsustama, et seda kraami tuua kinnitamata. Leping oli tehtud Pariisis, meil õiget ära kirja ei olnud, aga meie teadsime, et meie saame seda, mis meil waja ja nii palju, kui meil waja — sellest oli meile küll. Umbkaudu oli ka lepingu sisu teada, pärast tuli wälja, et see lepingu ära kiri oli saadetud siia, kuid nagu mõned teised pakid, oli ka see pakk kaduma läinud. — Ma räägin sellest nii oma mälu järele, mul ei ole kindlat tõendust. — Kui siis Pariisist hädaline telegramm tuli, et leping pidi ratifitseeritama walitsuse poolt, ja meie enam seda täita poleks saanud, mille läbi suured kahjud oleksid tulnud, siis ei kahelnud walitsus põrmugi härra Poska ettepaneku juures, kes seda lepingut peast tsiteeris. Ma räägin päris õigust, tingimata wõib olla oli see kuritegu, kuid meil teist teed ei olnud, ja meie ratifitseerisime seda ettepanekut sel teel, nagu teda härra Poska meile tsiteeris. Tema tuli walitsuse koosolekule telegrammiga, nagu harilikult, õige hilja, ja ütles, et niisuguse telegrammi Pariisist on saanud ja selle peale pidi wastatama. Selle otsuse tegime ja tuli teine wiperus, jälle lohakus walitsuse poolt, — tuli wälja, et seda otsust mitte ei protokolleeritud, ja kui teatud aja järele leping siia jõudis, ja tahtsin sinna peale kirjutada, — wist oli nii lugu, härra riigikontrolöör? — siis tuli wälja, et see otsus polnud protokolleeritud ja ainuke tõendus sellest, mis oli omal ajal tehtud, oli see telegramm, mis sel samal päewal Pariisi saadeti, et nii- ja niisugune leping on ratifitseeritud. Ma ei karda seda, teie loete seda küll lohakuseks, aga nii sai talitatud, ja siis wõttis riigikontrolöör omale wormaalse õiguse, et mina ei ole olnud seal koosolekul, vähemalt ütles, ma ei mäleta, kas ta oli, wõi mitte, — ja ma protesteerisin selle wastu. Kuid walitsus teades, et ta selle lepingu oli läbi waadanud, ja et see, mis härra Poska ette kandis, tõesti wastab sellele, mis kirjutatud on, ütles siis riigikontrolöörile: meie, kui ausad inimesed, ei saa teisiti, meie kirjutame, et see otsus on selle ja selle walitsuse otsuse põhjal. Siis ütles riigikontrolöör, et see ei ole mitte õige ja et temal on protesti õigus. Nii oli wist, härra riigikontrolöör? Ma ei taha warjata, et meil kirjalik protokoll hil-

jem sai tehtud, algusest on ainult see telegramm järele jäänud, mis väljamaale sai saadetud. Seda tahtsin ma ette kanda, meil ei ole midagi warjata, Asutaw Kogu võib täiesti kõik läbi kaaluda ja otsustada. Üks asi on aga selge, et see riigimehelik otsus peab olema, riigi seisukohalt, aga mitte tühjade wormide pärast. Ma arwan, et kui Prantsusmaal oli saada kraami, ja kui seda kraami meil nii väga vaja oli, nagu peaminister kujukalt ette kandis, kas siis oli teist teed, kas siis pidi kutsuma riigikontrolööri ja kaaluma, kas osta, ja kas üks asi on kallim, kui teine, kuma sel ajal teised riigid oleksid kauba omale saanud. Ma pean ütlema, et minu isiklikust waatekohast see, et Asutaw Kogu end siin wahele segas, et ta krediite ainult 20.000.000 lubas, kuna 50.000.000 tarwis oli, palju rohkem kahju toonud on, kui see lepingu tegemine. Oleks meie nii palju krediiti saanud, siis oleks meie riiklik seisukord palju parem olnud, ja oleks ehk dollar 15 marka maksnud, nagu tol ajal, aga mitte 150, nagu ta praegu maksab. Praegu on see leping annulleeritud. Ma ütlesin, mispärast seda on tehtud. On nii palju sõimatud ja laimatud, et keegi enam sellega tegemist ei taha teha. Minul isiklikult on see arwamine, et kui see leping oleks edasi kestnud, siis meil wististi seda 12 miljonit dollarit ka maksta ei oleks tulnud. Aga nüüd tuleb maksta ja seda oleme teile wõlgu. (K ä t e p l a g i n.)

Juhataja J. Westholm: On tehtud 2 ettepanekut: ülemineku-wormel rhs. Temant'i poolt ja ettepanek rhs Kornel'i poolt, et komisjon walitaks. Need ettepanekud wõiwad paralleel-hääletamisele tulla, sellepärast et härra Temant'i ettepanekus soowitatakse asja anda rahaasjanduse komisjoni, kuna härra Kornel'i poolt ette pandi erikomisjon walida, jagajaks wõttes arw 10. Kodukorra § 59. on ülemineku-wormeli kohta öeldud, et liht ülemineku-wormel hääletatakse pärast motiweeritud. Praegusel juhtumisel on aga ainult üks ülemineku-wormel, ja sellepärast olen mina sunnitud rahwasaadik Temant'i ülemineku-wormeli emme hääletamisele panema. Sõna on rahwaesitajal Kornel'il korra kohta.

K. Kornel (rhw.): Oma ettepaneku tegin ma sellepärast, et asjaga mitte wiiwitatud ei saaks, kuna aga järelkaalumise järele võib tähenduse teha, et see rahaasjanduse komisjonis kiiremas korras

läbi waadataks, wõtan ma oma ettepaneku tagasi.

Juhataja J. Westholm: Rhs. Kornel on oma ettepaneku tagasi wõtnud.

J. Seljamaa (töer.): Mina saan rhs. Temant'i ettepanekust nii aru, et see mitte ülemineku-wormel ei ole, waid ainult ettepanek kõik materjaal anda rahaasjanduse komisjoni kätte. Meil ei ole wõimalik enne ühtegi ülemineku-wormelit wastu wõtta, kunni küsimus mitte täielikult läbi arutatud ei ole. Meie erakond hääletab rhs. Temant'i ettepaneku poolt sarnases mõttes, aga mitte ülemineku-wormeli poolt.

(J. Temant, maal.: Teatan, et minu ettepanekut mitte ülemineku-wormeliks ei tule lugeda.)

Juhataja J. Westholm: Rhs. Temant'i poolt on ettepanek tehtud, seda asja läbiwaatamiseks anda rahaasjanduse komisjoni. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Temant'i ettepanek wastu wõetud.

7. Terwitustelegrammi ettekandmine. Sekretäär **H. Martna** (loeb): Esimene üleriiklik metsateenijate kongress ter-

witab kõrgemat rahwaesitust ja töotab demokraatliku korra huwides kaitsta, hoida ja kaswatada Eesti rikkust — metsa. Kongressi juhatus.

8. Järgmise koosoleku aja määramine. **Juhataja J. Westholm:** On tehtud ettepanek koosolek lõpetada.

K. Wirma (sd.): Ma kuulasin kantseleist järele, sealt teatati, et tehnilistel põhjustel walimiseadust mitte enne reedet kätte jagada ei saa, sellest seisukohast välja minnes järgneb, et koosolek peaks olema siis, kui walimiseadus meil käes on, nii siis on karta, et meie reedel teda päewakorda wõtta ei saa. Sellepärast arwan, et enne teispäewa koosolekut teha ei maksa ja siis samal päewal, kui walimiseadus I lugemisel, wõime perekonna seisu seaduse III lugemisele wõtta. Teen ettepaneku järgmine koosolek teispäewaks määrata.

Juhataja J. Westholm: Praegu andis Asutawa Kogu kantseleijuhataja

teada, et reedeks wõib olla walimisseadus walmis saab. Rhs. Wirma poolt on ettepanek tehtud järgmine koosolek teisipäewaks määrata.

N. Kann (krst.): Teen ettepaneku järgmine koosolek reedeks määrata.

Juhataja **J. Westholm**: Panen

mõlemad ettepanekud paralleel-hääletamisele. (Hääletatakse.) Akl. Wirma ettepanek on absoluutse enamuse saanud, seega on järgmine Asutawa Kogu koosolek teisipäewal kell 5 pärast lõunat.

Koosolek lõpeb kell 10.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu esimees **A. Rei**.

Abiesimees **J. Westholm**.

Sekretäär **H. Martna**.